

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Karinos Zenkevičiūtės,
V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Privatusis konkurencijos teisės įgyvendinimas ir tarptautinė privatinė teisė

Vadovas: doc. dr. Lauras Butkevičius

Recenzentas: lekt. dr. Julius Zaleskis

Vilnius

2018

TURINYS

TURINYS	1
ĮVADAS	2
1. PRIVATAUS KONKURENCIJOS TEISĖS ĮGYVENDINIMO INSTITUTAS.....	6
1.1. Samprata ir pagrindiniai uždaviniai	6
1.2. Įgyvendinimo būdai.....	16
1.2.1. Europos Sąjunga	16
1.2.2. Lietuva.....	19
1.2.3. Jungtinės Amerikos Valstijos	24
1.2.4. Kanada.....	27
1.2.5. Japonija.....	28
2. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Roma II“	31
2.1. Reglamento taikymas laiko, turinio ir teritorijos atžvilgiu.....	31
2.2. Taikytinos teisės taisyklės	34
2.3. <i>Brexit</i> įtaka.....	40
3. Europos Sąjungos valstybių narių subjektų konkurenciją pažeidžiančių ar ją ribojančių susitarimų jurisdikcija su trečiosiomis valstybėmis	45
3.1. JAV.....	45
3.2. Japonija.....	49
3.3. Kanada.....	52
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	54
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	55
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63

IVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas: Šio darbo temos aktualumas pasireiškia sparčiu globalios ekonomikos plėtimusi, kuris skatina pasaulinės rinkos konkurencingumą, tokiu būdu neišvengiamai paveikiant vartotojų¹ interesus. Dėl šios priežasties, autorės nuomone, privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo taikymas praktikoje tampa vis svarbesniu institutu. Įvairūs tarptautiniai² ar kitokie teisės aktai skatina valstybių bendradarbiavimą antikongrencinėje veikloje, kartu suteikiant galimybę plėsti prekybinius santykius. Tokiu atveju didėja tikimybė, jog bus pažeistas tinkamas konkurencijos įgyvendinimas ir bus padaryta žala vartotojams. Atkreiptinas dėmesys, jog analizė buvo atliekama pasirenkant Europos Sąjungos bendrąjį modelį, tuomet kaip viena iš Sąjungos valstybių narių – Lietuva bei kitų kontinentų valstybės, tokios kaip – Jungtinės Amerikos Valstijos, Kanada ir Japonija. Dėl Jungtinių Amerikos Valstijų turimo privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo jau senai nėra abejojama, Japonija tampa vis reikšmingesne valstybe dėl savo turimos pasiūlos, o Kanados modelis yra nagrinėjamas dėl itin mažo šios valstybės

Vienas svarbiausių šio darbo aspektų – padariniai vartotojams gali atsirasti dėl skirtingų valstybių subjektų veiklos arba žala gali būti padaryta daugiau nei vienoje valstybėje. Būtent todėl pabrėžiama tarptautinės privatinės teisės svarba, kadangi toks tarptautinis ginčo pobūdis gali lemti taikytinos teisės klausimo problematiką. Taigi nors privatusis konkurencijos teisės įgyvendinimas laikytinas labiau privatinės teisės dalyku, tačiau, kaip analizuojama šiame darbe, užsienio elementas nurodo šio instituto tarptautinį pobūdį. Pažymėtina, jog iki 2017 m. žalos atlyginimas dėl netinkamo konkurencijos įgyvendinimo buvo ne itin išsamiai reglamentuotas. Todėl dar vienas svarbus aspektas, sąlygojantis nagrinėjamos temos aktualumą – 2017 m. pradėta taikyti Direktyva „dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo“.³ Nors šis teisės aktas yra aktualus tik Europos Sąjungos

¹ Pažymėtina, kad šiame darbe sąvoka „vartotojai“ suprantama kaip, kad tiesioginiai, netiesioginiai ar kt. pirkėjai, kurie gali būti privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo subjektais.

² Pvz: Europos bendrijos ir Japonijos Vyriausybės Susitarimas dėl bendradarbiavimo antikongrencinėje veikloje. OL L 183, 2003 7 22; Susitarimas tarp Europos Bendrijų ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės, nustatantis abipusiškai naudingo pripažinimo principų taikymą vykdant jų konkurencijos įstatymus. OL L 173, 1998 6 18; Susitarimas tarp Europos Bendrijų ir Kanados Vyriausybės dėl konkurencijos įstatymų taikymo. OL L 175, 1999 7 10.

³ Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. lapkričio 26 d. 2014/104/ES Direktyva „dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo“. OJ, L, 349/1.

valstybėms narėms, tačiau juo vadovaujantis yra atskleidžiamas žalos atlyginimo mechanizmo turinys.

Darbo tikslas: Šio darbo tikslas yra atlikus teisės aktų, teismų praktikos bei specialiosios literatūros analizę, išgryninti privataus konkurencijos teisės vietą tarptautinėje privatinėje teisėje bei šio instituto taikymo taisyklių specifiką ir realią taikytinos teisės problematiką.

Darbo uždaviniai: 1) išanalizuoti privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo sampratą ir jo pagrindines funkcijas; 2) ištirti šio įgyvendinimo realų veikimą ne tik nacionaliniu, ir tarptautiniu mastu; 3) atskleisti tokius pagrindinius privataus konkurencijos įgyvendinimo probleminius aspektus kaip, kad – *Brexit*⁴ ar santykis tarp Europos Sąjungos bei trečiųjų valstybių subjektų.

Objektas: Nagrinėjant teisės norminius aktus, teismų formuojamą praktiką bei specialiąją literatūrą yra analizuojamas privatusis konkurencijos teisės įgyvendinimas ir jo praktinis taikymas tarptautinėje privatinėje teisėje. Pažymėtina, kad pirmojoje darbo dalyje yra tiriama privataus konkurencijos teisės instituto esmė, jo atskyrimas nuo viešojo įgyvendinimo bei šio instituto vieta tarptautinėje privatinėje teisėje. Taip pat kartu pirmoje darbo dalyje yra analizuojami taikymo mechanizmai, konkrečiai pasirinkus Europos Sąjungos (toliau – „ES“), Lietuvos, Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – „JAV“), Japonijos ir Kanados sistemas. Pabrėžtina, jog pastarųjų, trečiųjų valstybių sistemų analizę paskatino ne tik sudaryti tarptautiniai susitarimai su , tačiau ir šalių daroma didelė įtaka visai europietiškajai rinkai. Toliau, antroje darbo dalyje pagrindinis dėmesys yra skiriamas Reglamentui Roma II⁵, kadangi šis teisės aktas, kaip tiriama šiame darbe, turi ypatingą reikšmę sprendžiant taikytinos teisės klausimus dėl atsiradusios žalos atlyginimo. Taip pat kaip probleminis aspektas yra išskiriamas *Brexit* poveikis šio reglamento taikymui. Pabaigai, paskutinėje darbo dalyje yra analizuojami atvejai, kuomet privatusis konkurencijos teisės įgyvendinimas yra susijęs su ES ir trečiųjų šalių subjektais.

Tyrimo metodai. Vienas pagrindinių šiame darbe naudotų metodų – lyginamasis metodas. Šio metodo pagalba buvo lyginamas privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo normų reglamentavimas ir jų realus taikymas skirtingose valstybėse. Pažymėtina, kad naudojantis šiuo metodu, buvo lyginama kaip tą pačią ar panašią teisės normą aiškina kitos valstybės teismai ir teisės doktrina⁶. Darbe taip pat buvo naudojamas teleologinis metodas,

⁴ 2016 m. birželio 23 d. JK surengtame referendume, buvo nuspręsta, jog JK palieka ES.

⁵ Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“.

⁶ MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Justitia: Vilnius, 1999 m., p. 222.

kurio pagalba buvo tiriama darbe nagrinėjamų teisės aktų paskirtis globalioje teisės sistemoje. Kaip teigia teisės mokslininkai, sisteminis teisės aiškinimas būtent ir padeda išspręsti įvairius vidinius teisės sistemos prieštaravimus ir iš dalies leidžia užtikrinti teisės sistemos vienovę.⁷ Taigi naudojantis sisteminiu metodu buvo siekta ištirti tarptautinių ar teisės aktų veikimą vidaus (nacionalinėse) teisės sistemose. Be kita ko, ypač paskutinėje darbo dalyje buvo naudotasi analoginiu teisės aiškinimo metodu, vertinant galimus jurisdikcinius konfliktus tarp ES valstybių narių ir trečiųjų šalių subjektų.

Darbo originalumas: Pažymėtina, jog viešasis konkurencijos teisės įgyvendinimas Lietuvoje yra plačiai išnagrinėtas disertacijose ar magistro darbuose, tačiau privatusis įgyvendinimas ir ypačingai jo veikimas tarptautinėje privatinėje teisė dar nagrinėtas nebuvo. Atkreiptinas dėmesys, jog 2009 m. Mykolo Romerio universitete buvo nagrinėtas toks žalos atlyginimo klausimas magistro darbe. Tačiau šiame darbe buvo aptariamoms įgyvendinimo sistemos JAV, ES ir Lietuvoje. Kartu pastebėtina, jog atsižvelgus į tai, jog darbas buvo parašytas beveik prieš dešimt metų bei į faktą, kad per šį laikotarpį atsirado ne tik naujų teisės aktų normų, tačiau ir mokslininkų pozicijų, privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo institutas tarptautinėje privatinėje teisėje Lietuvos mastu nėra nagrinėtas. Taip pat 2013 m. Mykolo Romerio universiteto magistro darbe buvo nagrinėjamas žalos atlyginimas pažeidus būtent ES konkurencijos teisę. Taigi privatusis konkurencijos įgyvendinimas buvo analizuotas ne tarptautiniu, o ES lygmeniu. Taip pat vertėtų paminėti, jog 2014 m. Vytauto Didžiojo universitete buvo siekta atskleisti ar netiesioginių pirkėjų nuostolių, atsiradusių dėl konkurencijos teisę pažeidžiančių kainų nustatymo susitarimų, atlyginimas yra galimas Lietuvoje. Šiame magistro darbe buvo nagrinėjamas žalos atlyginimas tik siaurąja (netiesioginių pirkėjų nuostolių atlyginimo Lietuvoje atžvilgiu) prasme. Taigi šio darbo originalumas pasižymi tuo, jog tema beveik nėra nagrinėta Lietuvoje.

Užsienio valstybių mastu privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo klausimas buvo ne kartą keliamas, tačiau daugelis rastų rezultatų šiandienai praradę aktualumą ir originalumą. Neabejotinai, ne vienas užsienio teisės mokslininkas yra aptaręs tokio konkurencijos įgyvendinimo klausimą įvairiuose straipsniuose. Tačiau pagal atliktą paiešką, tokio turinio atlikto tyrimo (apariama Direktyva, skirtingi įgyvendino mechanizmai, *Brexit* įtaka ir kt.) nepavyko rasti.

Svarbiausi darbe nagrinėti šaltiniai: Atsižvelgus į tai, kad darbe analizuojamas privatus konkurencijos teisės institutas tarptautinėje privatinėje teisėje, šaltiniams

⁷ *Ibid.*, p. 197.

didžiausias dėmesys buvo skiriamas analizuojant tokius teisės aktus kaip, Reglamentas Roma II, Direktyva dėl žalos atlyginimo, ES susitarimai dėl bendradarbiavimo antikonkurencinėje veikloje su JAV, Japonija ir Kanada. Neabejotinai aiškinant šių teisės aktų taikymą buvo remtasi ir tokia mokslinė literatūra, kaip kad V. Skorupsko straipsniu „Privataus asmens teisės į žalą, atsiradusios dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir kartelinių susitarimų, atlyginimą skirtingose valstybėse“ ar R. Whish ir D. Bailey monografija „Competition law“. Pažymėtina, jog šiame darbe daug kartų buvo naudotasi ir specialiąja literatūra, kurios prieiga buvo suteikta Vilniaus universiteto „VPN“ prieiga. Šios prieigos pagalba buvo suteikta galimybė tirti darbe analizuojamą institutą aktualiausiaisiais (2017-2018 m.) šaltiniais, pvz: Y. Nakanishi „European Yearbook of International Law“, J. M. Trebilcock, M. E. Lacobucci „Designing Competition Law Institutions: Values, Structure, and Mandate“. Taip pat šiame darbe buvo dažnai naudoti ir *travaux préparatoires* šaltiniai, kadangi buvo remiamasi ES ir kitų institucijų rekomendacijomis, pranešimais ir kt.

1. PRIVATAUS KONKURENCIJOS TEISĖS ĮGYVENDINIMO INSTITUTAS

1.1. Samprata ir pagrindiniai uždaviniai

Siekiant tinkamai išanalizuoti privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo sampratą bei tikslus, neabejotinai svarbu pažymėti pačios konkurencijos teisės ir jos politikos svarbą tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių mastu.

Visų pirma, sąvoka „konkurencija“ (angl. *competition*) yra aiškinama kaip padėtis rinkoje, kai nė vienas iš rinkos dalyvių negali taikyti monopolinės kainos dėl to, kad rinkoje veikia keli pirkėjai ar pardavėjai, arba, kai, esant laisvam įėjimui į rinką, egzistuoja reali galimybė rasti tokiam pirkėjui ar pardavėjui⁸. Toks šios sąvokos aiškinimas turėtų padėti atskleisti paties konkurencijos teisės instituto paskirtį tiek Lietuvos, tiek ES ar trečiųjų valstybių atžvilgiu, kadangi yra paminimi vieni pagrindinių šio darbo elementų – laisva rinka bei pirkėjų ir pardavėjų dauguma.

Neabejotinai, analizuojant teisės aktus, sąžiningos konkurencijos instituto svarbą pabrėžia Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – „**LR Konstitucija**“), kurios 46 str. 4 d. teigiama, kad įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę⁹. Šis LR Konstitucijos straipsnis turi būti suprantamas taip, kad reglamentuojama valstybės suteikiama ūkinė laisvė nėra absoliuti. Tokį straipsnio aiškinimą grindžia taip pat ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – „**LR KT**“) doktrina, kurioje ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva aiškinama taip, kad tai yra teisinių galimybių visuma, sudaranti prielaidas asmeniui savarankiškai priimti jo ūkinei veiklai reikalingus sprendimus¹⁰. LR KT doktrina ne tik nurodo, jog ūkinė laisvė nėra absoliuti, tačiau kartu sąžiningos konkurencijos garantiją aiškina taip, kad ji įpareigoja valstybės valdžios, savivaldybių institucijas naudojantis teisinėmis priemonėmis užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę. Tokios priemonės – tai ūkio subjektų susitarimų, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba, kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, draudimas, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi draudimas, rinkos koncentracijos kontrolė bei atitinkami koncentracijos draudimai, nesąžiningos konkurencijos draudimas, įstatymuose nustatytų sąžiningos konkurencijos apsaugos taisyklių laikymosi kontrolė, atsakomybė už jų pažeidimus¹¹. Taigi atsižvelgus į LR Konstitucijos 45 str. suteikiamą teisę bei jos

⁸ VAINIENĖ, R. *Ekonomikos terminų žodynas*. Tyto alba: Vilnius, 2005, p. 139.

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014 (1992-11-30).

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. *1996 m. balandžio 18 d. nutarimas byloje nr. 12/95*.

¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. *1999 m. spalio 6 d. nutarimas byloje nr. 12/98*.

doktrininį aiškinimą, darytina išvada, jog vykdoma sąžininga konkurencija yra vienas iš valstybės pagrindinių ginamų „gėrių“ bei saugomų prioritetų.

Konkurencijos teisės svarba pabrėžiama ir užsienio valstybių leidiniuose. Teigiama, jog konkurencijos teisės institutas visada užėmė svarbią vietą ES teisėje, tačiau jos tikslinis vaidmuo yra ginčytinas.¹² Dėl šios priežasties buvo bandoma išskirti pagrindinius tris konkurencijos politikos objektus:

1. Efektyvumo didinimas (siekiama maksimaliai padidinti vartotojų gerovę ir optimaliai paskirstyti išteklius, t. y. tradicinės ekonominės teorijos įgyvendinimas – veiksminga konkurencija);
2. Vartotojų ir mažesnių bendrovių apsauga nuo didesnės ekonominės galios (apsauga nuo monopolijų ar bendrų ekonominių vienetų sudarymo);
3. Bendros Europos rinkos kūrimo palengvinimas ir prevencija dėl tokios rinkos suskaidymo dėl privačių įmonių įtakos.¹³

Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog užsienio literatūroje konkurencijos teisės ir politikos svarba yra pabrėžiama tuo, jog įmonė ar įmonės, turinčios įtakos rinkai, įvairiais būdais gali pakenkti vartotojų gerovei, pavyzdžiui, mažindamos produkciją, didindamos kainas, mažindamos produktų kokybę rinkoje ar atimdamos vartotojams pasirinkimą.¹⁴ Be kita ko, kartelio sudarymas reikštų kainų vienodinimą, tačiau kartu ir jų didinimą (angl. *price-fixing*), taigi vartotojams perkant net ir kasdieninio poreikio prekes būtų padaroma žala. Todėl teigtina, jog konkurencijos teisės politikos esmė yra ne tik turėti galimybę konkuruoti rinkoje, tačiau ir daryti tinkamą poveikį vartotojams. Toks poveikis vartotojams dažniausiai užtikrinamas kuomet kiekvienas vartotojas turi galimybę rinktis tarp to paties asortimento prekių.

Pažymėtina, jog konkurencijos buvimas yra neatsiejamas nuo tinkamo jos įgyvendinimo, nes jeigu rinkoje egzistuos tik vienas subjektas, sugebantis teikti vartotojams pasiūlą, tikimybė, jog jis veiks vartotojų naudai bus itin maža. Tokios konkurencijos nebuvimo (angl. *sleeping market*) pavyzdys gali būti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – „ESTT“) byla „*France Télécom SA v. Komisija*“.¹⁵ Būtent todėl konkurencijos buvimas, galimybės konkuruoti užtikrinimas, praktikoje turi neabejotiną svarbą visoje jos įgyvendinimo politikoje.

¹² CRAIG, P.; de BURCA, G. *EU LAW: Text, Cases, and Materials*. Fifth edition. Oxford university press: New York, 2011, p. 959-960.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ WHISH, R.; BAILEY, D. *Competition law*. Eight edition. Oxford university press: United Kingdom, 2015, p. 1-2.

¹⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2009 m. balandžio 2 d. sprendimas „*France Télécom SA v. Komisija*“, nr. C-202/07.

Taigi atsižvelgus į tai kas nurodyta aukščiau, galima daryti išvadą, jog Lietuvos vidaus (nacionalinėje) teisėje, visų pirma, suteikiama svarba teisei į laisvą ūkinę veiklą ir jos iniciatyvą ir tik tuomet atkreipiamas dėmesys į tai, jog bet kokio tokio pobūdžio veikla privalo atitikti sąžiningą konkurencijos veikimą, kurios svarbą pabrėžia ir esanti teismo doktrina. Tačiau vadovaujantis aukščiau nurodyta autorių pozicija dėl konkurencijos teisės ir jos politikos, teigtina, jog mokslinėje literatūroje ypatingai skiriamas dėmesys į pačius konkurencijos teisės šakos pagrindinius objektus ir jos teikiamą naudą ekonominei raidai bei garantijoms, kurios užtikrinta vartotojų interesus.

Pažymėtina, kad konkurencijos teisės institute egzistuoja du jo įgyvendinimo būdai – viešasis ir privatusis. Kadangi, kaip minėta, šiame darbe siekiama kuo išsamiau atskleisti privatųjį įgyvendinimo būdą tarptautinėje privatinėje teisėje, koncentruotai siekiama atskirti šių dviejų įgyvendinimo būdų esminius skirtumus ir apibendrinti bendrą jų sąsajumą. Taigi svarbu, jog analizuojamas privatusis konkurencijos teisės įgyvendinimas yra neatsiejamas nuo viešojo įgyvendinimo instituto. Pirmiausiai, tai pabrėžia ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – „LAT“) praktika, kurioje nurodyta, kad „išskirtinas viešasis ir privatusis konkurencijos taisyklių įgyvendinimas, nes, be viešo konkurencijos teisės įgyvendinimo, būtina užtikrinti ir privačias teises, susijusias su sąžiningos konkurencijos pažeidimu, pareiškiant ieškinius dėl nuostolių atlyginimo. Nevykdant viešosios prievolės saugoti sąžiningos konkurencijos laisvę, šios viešosios prievolės pažeidimas sukelia viešuosius – administracinius teisinius padarinius, kurie susiklosto valstybės konkurencijos priežiūrą vykdančioms institucijoms taikant viešosios atsakomybės formas ir priemones, bei deliktinės civilinės atsakomybės padarinius, kurie susiklosto savo teises įgyvendinant asmenims, nukentėjusiems nuo konkurenciją pažeidžiančių veiksmų.¹⁶ Vadinas, vadovaujantis tokia suformuota teismų praktikos aiškinamąja pozicija, teigtina, jog šie įgyvendinimo būdai turi skirtingas funkcijas, tačiau, kaip aiškinama nutartyje, privatusis įgyvendinimas yra priklausomas nuo viešojo. Tokią poziciją bei abiejų įgyvendinimo būdų svarbą pagrindžia ir mokslininkų nuomonė, kartu papildant, jog tiek viešasis, tiek privatusis konkurencijos įgyvendinimo būdai yra kaip papildomos priemonės įgyvendinant konkurencijos įstatymus¹⁷. Taigi dėl šių priežasčių, galima teigti, kad konkurencijos teisę sudaro du jos įgyvendinimo būdai. Viešasis

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų kolegija. 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Klevo lapas“ v. AB „Orlen Lietuva“, nr. 3K-3-207/2010.

¹⁷ ITALIANER, A. *Public and private enforcement of competition law. 5th International Competition Conference 17 February 2012, Brussels*, p. 3. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. sausio 30 d.] Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/competition/speeches/text/sp2012_02_en.pdf>.

įgyvendinimas sudaro prielaidas atsirasti privačiajam – žalos, atsirandančios iš viešojo konkurencijos teisės įgyvendinimo, atlyginimo institutui.

Atsižvelgus į tai, kas nurodyta aukščiau, tolimesnei analizei vertėtų paminėti viešojo įgyvendinimo esmę. Šiuo atveju yra sudėtinga suformuoti vieningą šio įgyvendinimo sampratą, kadangi institutas iš esmės atsiskleidžia per savo vykdomas funkcijas. Pažymėtina, jog pastarasis įgyvendinimo būdas Lietuvos vidaus (nacionalinėje) teisėje formuojamas taikant Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymą (toliau – „**LR KĮ**“), kurio paskirtis yra viešojo intereso apsauga ginant sąžiningą konkurenciją, ir ypačingai jo 5; 7; 15 str.¹⁸ Šiuose straipsniuose yra numatomi pagrindiniai draudžiami atitinkamo subjekto ar subjektų veiksmai:

- a) konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas;
- b) draudimas piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi;
- c) nesąžiningos konkurencijos veikslių draudimas.

Vadinasi, numatyti draudimai nurodo, jog tokie veiksmai prieštarauja tinkamam konkurencijos įgyvendinimui ir tuomet atitinkamai aktualus LR KĮ IV skyrius, kuriame nurodoma Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos (toliau – „**LR konkurencijos taryba**“) institucijos kompetencija. Vadovaujantis minėtu įstatymo skyriumi ir jo straipsnių normomis, galima teigti, jog ši institucija yra subjektas, atsakingas už viešąjį įgyvendinimą. Šiai institucijai vykdyti savo veiklą yra suteikiamos ir tokios tyrimui reikalingos teisės kaip kad: LR konkurencijos tarybai suteikiami įgaliojimai prašyti informacijos iš tiriamų įmonių; daryti kratą patalpose su arba be įspėjimo (tačiau tik gavus teismo įsakymą); tikrinti ir kopijuoti dokumentus; pasinaudoti įrodymais; gauti žodinius ir rašytinius paaiškinimus; reikalauti, kad asmenys fiziškai atvyktų į instituciją; gauti kitų ūkio subjektų (nepriklausančių tyrimui), taip pat viešųjų ir vietos valdžios institucijų informaciją ir dokumentus; naudotis policijos pagalba¹⁹. Taigi šiuo remiantis, tokio įgyvendinimo samprata gali būti formuojama pagal institucijos vykdomas funkcijas, t. y. tiriamus pažeidimus. (LR KĮ 22 str.²⁰).

LR KĮ 23 str. yra numatoma ir iniciatyvos teisė, o tai reiškia, kad LR konkurencijos taryba ne tik autonomiškai inicijuoja tyrimą dėl galimos nesąžiningos konkurencijos ar ją ribojančių veikslių, tačiau ir suteikiama galimybė dėl pastebėtų neteisėtų veikslių kreiptis ūkio subjektams; viešojo administravimo subjektams; ūkio

¹⁸ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, nr. VIII-1099.

¹⁹ AUDZEVIČIUS, R.; SALADIS, V. Lithuania: Overview. *Iš The European Antitrust Review 2016*. Law business Research Limited, 2015, p. 202.

²⁰ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, nr. VIII-1099.

subjektų ir vartotojų interesams atstovaujančios asociacijoms ar sąjungoms.²¹ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo subjektai laikomi ūkio subjektais, jeigu jie vykdo ūkinę veiklą.²² Remiantis tuo, teigtina, kad įstatymų leidėjas ūkio subjektui kelia pagrindinį reikalavimą – užsiėmimas ūkine veikla, o tai suponuoja, jog yra privaloma užsiimti tam tikra kasdienine praktika, kuri pasireikštų pavyzdžiui, gamyba; komercine, finansine ar profesinė veikla, susijusia su prekių pirkimu ar pardavimu. Be kita ko, atkreiptinas dėmesys, jog, kaip teigia, Š. Pajarskas, Lietuvoje ūkio subjekto sąvoka yra kur kas platesnė, nei ES konkurencijos teisėje naudojama sąvoka, kuri neapima potencialių veikėjų, dar tikrai galinčių ar ketinančių veikti rinkoje ar daryti įtaką.²³ Todėl, autorės nuomone, šis klausimas turėtų būti aptariamas atlikus atskirą analizę, kuri peržengia šiame magistro darbe nagrinėjamos temos ribas.

Taigi išsiaiškinus Lietuvoje formuojamą ūkio subjekto sampratą bei atsižvelgus į LR KĮ nagrinėtas nuostatas, darytina išvada, jog viešasis konkurencijos įgyvendinimo būdas turėtų būti suprantamas kaip, kad atitinkamos institucijos, kuri yra atsakinga už tinkamą konkurencijos įgyvendinimą (LR konkurencijos taryba) veiksmai, kurie užtikrina, jog subjektas ar subjektai, užsiimantys ar inicijuojantys atitinkama ūkine veikla, veiktų neprieštaraujant galiojantiems teisės aktams, kurie reglamentuoja tinkamą konkurencijos įgyvendinimą.

Be kita ko, Lietuvos vidaus (nacionalinė) teisės aktai turi atitikti ir neprieštarauti aukštesnės galios aktams, t. y. šiuo atveju išimtinai Sutarčiai dėl Europos Sąjungos veikimo²⁴ (toliau – „SESV“). Tokią teisinę sutarties galią nurodo ir LR Konstitucijos 150 str., kuriame numatyta, kad Konstitucijos sudedamoji dalis yra Lietuvos Respublikos konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“. Šio akto 2 str. *expressis verbis* nurodoma Europos Sąjungos teisės aktų viršenybė²⁵. Tai reiškia, kad kadangi LR KĮ naujosios redakcijos formuojamos remiantis SESV ir atitinkamomis direktyvomis bei reglamentais, reglamentuojančiais šią sritį, viešojo įgyvendinimo samprata reikšminga ir daugiau nei Lietuvos įstatymų leidėjo spektru. Taigi dėl šios priežasties Lietuvai ir kitoms ES valstybėms narėms yra reikšmingi SESV 101; 102 str., kuriuose yra numatomi sąžiningai konkurencijai prieštaraujantys veiksmai, t.y. subjekto ar subjektų veikimas dėl kurių reikalingas viešasis konkurencijos įgyvendinimas. Taip pat paminėtina kad toko pobūdžio viešojo konkurencijos įgyvendinimą taiko ne tik Lietuva,

²¹ *Ibid.*

²² *Ibid.*

²³ PAJARSKAS, Š. *Konkurencijos teisė Lietuvoje: sprendimai ir bylos*. Druka: Klaipėda, 2014, p. 56-57.

²⁴ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija OL C 326, 2012 m. spalio 26 d.

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

tačiau ir kitos ES valstybės narės, pavyzdžiui, Austrija (Federalinė konkurencijos institucija), Belgija (Federalinė konkurencijos institucija), Latvija (Konkurencijos taryba), Estija (Konkurencijos taryba) ir kt. Paminėtina, jog ne ES valstybėse narėse yra taikomi ir kiti viešojo įgyvendinimo užtikrinimo būdai, t. y. įgyvendinantys subjektai – JAV naudoja „dvikryptį teisinį modelį“ (angl. *bifurcated judicial model*), kuriuo naudojantis procedūros „keliauja“ iš, visų pirma, Teisingumo departamento į federalinius teismus²⁶; Kanadoje taikomas „dvikryptis agentūros modelis“ (angl. *bifurcated agency model*), kadangi Konkurencijos komisaras (Konkurencijos biuras) atlieka tyrimo ir vykdymo funkcijas, o Konkurencijos Tribunolas (sudarytas iš federalinių teismų ekspertizės teisėjų ir ekspertų) atlieka teismines funkcijas²⁷. Tuo tarpu Japonijoje viešąjį konkurencijos užtikrinimą įgyvendinantis subjektas yra Japonijos sąžiningos prekybos komisija. Taigi šios nurodytos institucijos, veikdamos savo kompetencijos ribose nustato padarytos žalos faktą, o tai yra viešasis įgyvendinimas.

Apibrėžus viešojo konkurencijos įgyvendinimo sampratą, toliau galima siekti iširti privataus konkurencijos įgyvendinimo institutą. Tačiau kartu reikėtų atkreipti dėmesį ir į privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo ryšį su tarptautine privatinė teise. Šiuo klausimu reikėtų paminėti ESTT Generalinės advokatės E. Sharpston išvadą, kurioje apibendrinama tarptautinės privatinės teisės prasmė. Anot jos, tarptautinė privatinė teisė, kad ir ką leistų manyti jos pavadinimas, nėra tarptautinės teisės dalis. Ji sudaro kiekvienos teisinės sistemos vidaus teisės šaką. Ji numato mechanizmą arba, tiksliau, keletą susijusių mechanizmų, skirtų nustatyti, kai teisinės situacijos ar santykiai yra susiję su daugiau nei viena teisės sistema, kurie teismai ar kitos institucijos turi jurisdikciją, kokia materialinė teisė turi būti taikoma ir kokie turėtų būti pagal kitas teisės sistemas priimtų sprendimų ar atliktų teisinių veiksmų padariniai ir pripažinimas.²⁸ Vadovaujantis šia vyraujančia pozicija dėl tarptautinės privatinės teisės apibrėžimo ir vietos teisinėje sistemoje, kartu reikėtų paminėti, jog būtent dėl tokio šios teisės šakos reguliavimo dalyko (privatinių teisinių santykių, susijusių su tarptautiniu elementu), tai yra neatsiejama teisė sprendžiant žalos atlyginimo klausimą. Aktualumas pasireiškia tuo, jog XXI a. žala gali būti padaryta daugiau nei vienoje valstybėje, taigi tam ir reikalinga tarptautinė privatinė teisė, jog spręstų jurisdikcijos klausimus. Atsižvelgus į tai, galima teigti, kad ši teisės šaka yra neatsiejamai

²⁶ TREBILCOCK, J. M.; LACOBUCCI, M. E. Designing Competition Law Institutions: Values, Structure, and Mandate. *Loyola University Chicago Law Journal*. Vol. 42. 2010. p. 460. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 1 d.] Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/luclj41&div=23&g_sent=1&casa_token=&collection=journals>.

²⁷ *Ibid.*, p. 461.

²⁸ Generalinės advokatės E. Sharpston išvada. Europos Sąjungos Teismo 2008 m. spalio 14 d. byloje „Grunkin ir Paul“, nr. C-353/06.

aktuali taikant praktikoje privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo institutą. Kaip minėta, viešojo įgyvendinimo pagrindinis uždavinys yra ginti sąžiningą konkurenciją, juo yra nustatomas žalos padarymo faktas. Tačiau svarbu, jog subjektams A ir B sudarius susitarimą dėl konkurenciją ribojančių veiksmų, bus pripažintas žalos padarymo faktas. Preziumuojama, jog jie turės sumokėti atitinkamo dydžio baudą ir kt. Be kita ko, savo tokio neleistino pobūdžio susitarimu jie padarys žalą ir kitiems subjektams, kurie nebūtinai bus juridinis ar fizinis asmuo, siekiantis taip pat išivirtinti rinkoje, tačiau dėl susitarimo gali nukentėti ir įvairios vartotojų grupės, kurioms žala turi būti atlyginta. Kaip pavyzdys galėtų būti jau minėtas aukščiau kartelio sudarymas. Kai tam tikri gamintojai nusprendžia susitarti ir padidinti produkto kainą, vartotojus tai paveikia dvejais būdais. Pirma, dėl kainos pakilimo, kartelio produktas tampa kur kas brangesniu, o kiti produktai kur kas pigesni. Antra, vartotojo pajamos leidžia jam nusipirkti mažiau nei prieš tai produkto dėl kurio yra kartelis, o tokiu būdu nukenčia ir bendras vartotojo pajamų panaudojimas. Kartelio pasekmių rezultatas – vartotojas patiria mažiau naudos ir dėl to nukenčia jo visi bendri interesai.²⁹Taigi – kitaip tariant – privatusis konkurencijos įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su ūkio subjektams padarytos žalos atlyginimu.

Dar nuo 1978 m. kovo 9 d. ESTT sprendimo *Simmenthal*³⁰, formuojama tarptautinė praktika – „Dėl galimybės reikalauti nuostolių, padarytų sutartimi ar elgesiu, kurie gali riboti ar iškraipyti konkurenciją, atlyginimo visų pirma reikia priminti, kad remiantis nusistovėjusia teismo praktika nacionaliniai teismai, kurie savo kompetencijos ribose yra įpareigoti taikyti Bendrijos teisę, turi užtikrinti šios teisės normų veikimą ir ginti Bendrijos teisės asmenims suteikiamas teises³¹“. Kartu atkreiptinas dėmesys, jog anot C. H. Bovis ir C. M. Clarke, pastebėtina, jog „šiuo metu“ (2015 m.) susidariusi situacija, jog žalos atlyginimo instituto formavimo palikimas valstybėms narėms lemia ir tokio reguliavimo nepakankamą neaiškumą³². Taigi atsižvelgus į ESTT poziciją, akivaizdu jog hierarchiškai aukštesnę galią turinti ES teisė įpareigoja kiekvieną valstybę narę sukurti galimybę, nacionalinių teismų pagalba, subjektams, patyrusiems žalą dėl nesąžiningos konkurencijos ginti savo interesus. Būtent tokiu būdu įtvirtinamas privatusis konkurencijos

²⁹ ROSENBOOM, S. R. N.; KOCSIS, V. ir MULDER, E. W. D. J. Consumer damages for breach of antitrust rules: How to reach full compensation for damages? *Journal of Competition Law & Economics*, 13(4), 710–728, p. 713.

³⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1978 m. kovo 9 d. sprendimas „*Simmenthal*“, nr. 106/77.

³¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimas „*Courage v. Crehan*“, nr. C-453/99.

³² BOVIS, H. C.; CLARKE M. C. *Private Enforcement of EU Competition Law*. Springer Science+Business Media Dordrecht, 2015, p. 54. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 2 d.] Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=6d55a06611a04dcb85b3bcf7e380f7fd%40sessionmgr104>>.

įgyvendinimas, kadangi pagal savo pobūdį jis užtikrina žalos atlyginimą. Tačiau remiantis nurodyta aukščiau akademikų pozicija dėl galimų spragų egzistavimo, preziumuojama, jog nuo 2015 m. iki dabar situacija nors ir ne itin pasikeitusi, tačiau kiekvienais metais privataus žalos atlyginimo institutas vis įgauna gausesnės praktikos ir tokiu būdu formuojamas reguliavimo „aiškumas“.

Iš esmės Lietuvoje privataus konkurencijos įgyvendinimo samprata yra aiški – tai įgyvendinimo būdas, priklausantis nuo vidaus (nacionalinės) teisės reglamentuojančių teisės aktų, pasireiškiantis žalos, kilusios dėl netinkamų konkurencijos veiksmų, atlyginimo būdas. Iš tokios sampratos galima daryti išvadą, jog tokiu konkurencijos įgyvendinimo būdu keliamas uždavinys yra atlyginti subjektams padarytą žalą. Vadovaujantis aukščiau nurodyta ESTT praktika, galima teigti, jog tokio samprata bei uždaviniai yra analogiški ir kitose ES valstybėse narėse, kadangi tiek vadovaujantis ESTT praktika, tiek SESV ir kitais ES teisės aktais (Europos Komisijos 2005 m. gruodžio 19 d. Žalioji knyga „Ieškiniai dėl žalos dėl EB konkurencijos taisyklių pažeidimo“³³; Europos Komisijos 2008 m. balandžio 2 d. Baltoji knyga „Dėl ieškinių atlyginti žalą, patirtą dėl EB antimonopolinių taisyklių pažeidimo“³⁴; Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. lapkričio 26 d. 2014/104/ES Direktyva „dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo“³⁵), kiekviena valstybė narė yra įpareigota „kurti“ tokį žalos atlyginimo institutą savo teisinėse sistemose. Tuo tarpu reikėtų trumpai aptarti ir privataus konkurencijos įgyvendinimo sampratas ir uždavinius už ES ribų – reguliavimas JAV, Kanadoje ir Japonijoje.

Visų pirma, atkreiptinas dėmesys, jog JAV bylų dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų yra kur kas daugiau nei ES valstybėse narėse. Taigi tai leidžia daryti prielaidą, jog šis institutas JAV yra ne tik dažniau taikomas, tačiau ir pasižymi konkretesniu ir labiau išplėstu jo reguliavimu. Pastebėtina, jog priešingai nei ES, JAV esantis reguliavimas yra plačiai analizuojamas teisės mokslininkų. Antra, nepaisant to, jog viešasis konkurencijos įgyvendinimas JAV galimas tiek taikant civilinės, tiek baudžiamosios teisės normas, privatusis įgyvendinimas veikia tik pagal civilinės teisės nuostatas. Tiksliausia įgyvendinimo samprata yra formuojama pagal pagrindinį JAV teisės aktą, kuris reguliuoja

³³ Europos Komisijos 2005 m. gruodžio 19 d. Žalioji knyga „Ieškiniai dėl žalos dėl EB konkurencijos taisyklių pažeidimo“, COM(2005) 672.

³⁴ Europos Komisijos 2008 m. balandžio 2 d. Baltoji knyga „Dėl ieškinių atlyginti žalą, patirtą dėl EB antimonopolinių taisyklių pažeidimo“, COM(2008) 165.

³⁵ Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. lapkričio 26 d. 2014/104/ES Direktyva „dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo“. OJ, L, 349/1.

konkurencijos santykius – Kleitono įstatyme (angl. *The Clayton Antitrust Act*³⁶). Pastarojo įstatymo 4 str. formuoja būtent tokią įgyvendinimo sampratą – bet koks asmuo, dėl bet kokių uždraustų konkurencijos įstatyme veiksmų, patyręs žalą, turi teisę kreiptis į federalinį teismą dėl patirtos žalos atlyginimo. Taigi tokia samprata taip pat parodo, jog JAV kuriamas modelis įtvirtina tokį patį privataus konkurencijos įgyvendinimo uždavinį kaip ir ES. Tačiau pažymėtina, jog JAV turi savo ypatybę, kurios ES valstybės narės neturi – baudinių nuostolių institutas. Anot V. Mizaro, šis institutas pasireiškia tuo, jog yra tikslas ne tik kompensuoti padarytus nuostolius, tačiau taip pat kartu ir nubausti ir atgrasinti patį pažeidėją³⁷. Taigi galima daryti išvadą, jog tokio nuostolių instituto egzistavimas JAV teisinėje sistemoje, suteikia efektyvumo kartu ne tik padarytos „skriaudos“ atlyginimui, tačiau tuo pačiu metu ir formuoja praktiką, kuria bauginama pažeisti sąžiningos konkurencijos taisyklės.

Atkreiptinas dėmesys, jog Kanadoje yra formuojama analogiška privataus konkurencijos įgyvendinimo samprata bei uždaviniai kaip ir JAV. Tai iš esmės reglamentuoja Kanados konkurencijos įstatymo (angl. *Competition Act*³⁸) 36 str., kuriame įtvirtinama galimybė kreiptis į teismą dėl padarytos žalos atlyginimo. Tačiau kitaip nei JAV, Kanadoje vis dėlto yra kitokia nuostolių atlyginimo sistema, t. y. jos teisinėje sistemoje nėra nei baudinių nuostolių instituto, nei galimybės prisiteisti trigubų nuostolių (angl. *treble damages*³⁹). Be kita ko, Japonijoje privatusis konkurencijos įgyvendinimas pasižymi netgi keturiomis formomis: 1) įprastiniai žalos atlyginimo veiksmai; 2) veiksmai dėl įpareigojančio atleidimo; 3) veiksmai dėl paskirtos sankcijos netaikymo; 4) išvestinės priemonės.⁴⁰ Kartu paminėtina, jog Japonija iki 2002 m. taikydavo dar vieną įgyvendinimo formą – žalos atlyginimo ieškinius, kurie pareikšti rezidentų⁴¹. Tačiau nepaisant tokio išsamaus nuostolių atlyginimo instituto, paties privataus konkurencijos įgyvendinimo samprata Japonijoje plėtojama tokia pati kaip ir anksčiau minėtose valstybėse.

Taigi vadovaujantis tuo kas ištirta, konstatuotina, jog nesvarbu kokiame kontinente ar teisės sistemoje yra sukelti padariniai (ne tik fiziniams bei juridiniams asmenims, tačiau kartu žala gali būti padaryta ir viešiesiems administravimo subjektams), kiekvienos

³⁶ The Clayton Antitrust Act (15 U.S.C. §§ 12-27, 29 U.S.C. §§ 52-53).

³⁷ MIZARAS, V. Kompensacija kaip civilinis autorių teisių gynimo būdas. *Teisė*. 2002, t. 43, p. 142.

³⁸ Competition Act (R.S.C., 1985, c. C-34).

³⁹ Tai toks nuostolių institutas, kuris leidžia įgalioti teisėją priteisti nukentėjusiajam tris kartus didesnės apimties nuostolių nei yra nustatyta faktinė žala. Šis nuostolių atlyginimo būdas yra atsiradęs iš Šermano įstatymo (angl. *Sherman Anti-Trust Act (1890)*).

⁴⁰ Walle, V. S. Private Enforcement of Antitrust Law in Japan: An Empirical Analysis. *The competition law review*. Volume 8 Issue 1 pp 7-28. 2011, p. 9. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 6 d.] Prieiga per internetą: <<http://new.clasf.org/CompLRev/Issues/Vol8Issue1Art1Walle.pdf>>.

⁴¹ Unikalus žalos atlyginimas, būdingas tik Japonijoje, tačiau panaikintas 2002 m.

valstybės (nagrinėjama šiame darbe) įstatymų leidėjas turi pareigą suteikti galimybę kreiptis dėl tokios faktinės žalos atlyginimo. Nepaisant to, jog, pavyzdžiui, JAV taikant baudinių nuostolių institutą kartu siekiama ir atgrasinti pažeidėją, tačiau pagrindinis tokio įgyvendinimo uždavinys taip pat lieka toks pat – atlyginti subjektams padarytą žalą. Taigi iš to galima daryti bendrą išvadą, kad tarptautinės teisės mastu nagrinėjamas institutas iš esmės yra tokio paties pobūdžio globaliai, tačiau galimi tik nedideli jo skirtumai (kreipimosi tvarka, nuostolių rūšys).

1.2. Įgyvendinimo būdai

Atskyrus privatųjį konkurencijos įgyvendinimo būdą nuo viešojo, išgryninus nagrinėjamo instituto sampratą bei uždavinius skirtingose valstybėse, toliau šiame darbe siekiama išanalizuoti įgyvendinimo būdus. Šie būdai pasireiškia sudėtinėmis dalimis, t. y. kokie subjektai gali kreiptis dėl žalos atlyginimo, institucijos, kurios atsakingos už tokį įgyvendinimą bei kokio žalos atlyginimo galima reikalauti patyrus faktinę žalą. Toks įgyvendinimo analizavimas turi būti atliktas jau aukščiau minėtų valstybių (Lietuvos, JAV, Kanados, Japonijos) ir ES atžvilgiu.

1.2.1. Europos Sąjunga

Visų pirma, vertėtų aptarti bendrą ES esantį privataus įgyvendinimo mechanizmą, kadangi daugiau ar mažiau, kiekviena valstybė narė (šiuo metu 28 valstybės) privalo taikyti ES bendrąsias normas šiuo klausimu, siekiant harmonizuoti besiplečiančią rinką ir už valstybės narės ribų. Kitaip tariant, ES valstybės narės vadovaujasi konvergencijos taisykle. Tikriausiai akivaizdu, jog neįmanoma ES teisės aktais sureguliuoti ir nacionalinių (vidaus) teisės aktų dėl konkurencijos įgyvendinimo, taigi ES nustato lyg pagrindines „gaires“, kuriomis yra nurodoma:

1. bendros vidaus rinkos ir ekonominės politikos svarba ir iš to kylantis bendrų nuostatų harmonizavimo reikalingumas (SESV 26 ir 119 str.);
2. subjektų veikimas arba neveikimas, kurių padarinys yra konkurenciją ribojantys arba ją pažeidžiantys veiksmai bei žalos atlyginimo teisė (SESV 101; 102 str.);

Pažymėtina, kad vartotojų apsauga konkurencijos teisėje yra išskiriamas kaip neatsiejamas konkurencijos teisės mechanizmo bruožas. Šis bruožas pasižymi pagrinde tuo, kad vartotojams turi būti suteikiama nauda⁴². Atkreiptinas dėmesys, jog mokslinėje literatūroje teigiama, kad pagrindinis ES konkurencijos politikos skirtumas lyginant JAV yra toks, kad ES nėra tik instrumentas prieš konkurencijos suvaržymus. Ji taip pat yra esminis elementas skatinant nacionalinių rinkų integraciją į vieną bendrą (vidaus) rinką. Tuo tarpu žvelgiant istoriškai, JAV nebuvo tam tikrų apribojimų prekybai tarp valstijų. Tuo tarpu ES „teritorijoje“ yra siekiama išardyti senas nacionalinių vyriausybių kliūtis prekybai, kurios izoluoja įmones nuo konkurencijos iš kaimyninių ES valstybių, t. y. siekiama rinką

⁴² WHISH, R.; BAILEY, D. *Competition law*. Eight edition. Oxford university press: United Kingdom, 2015, p. 20.

padaryti didesnę, kuri apimtų visą ES.⁴³ Taigi, kitaip tariant, ES nustatytos pagrindinės taisyklės atlieka kartu ir apsauginę funkciją, siekiant ne tik suteikti privataus įgyvendinimo užtikrinimą, tačiau ir kuriant bendrą rinką.

Privataus konkurencijos įgyvendinimo ES atžvilgiu yra itin svarbus Europos Komisijos (toliau – „EK“) vaidmuo, kadangi pagal SESV 105 str., ji yra atsakinga už SESV 101; 102 str. įgyvendinimą valstybėse narėse. Tai reiškia, jog kadangi minėtuose straipsniuose, nors nėra tiesiogiai minimas, žalos atlyginimas, turi būti užtikrintas vidaus (nacionaliniuose) teisės aktuose, kitu atveju, EK gali taikyti pažeidimo procedūrą. Taigi EK gali kreiptis į valstybę narę arba pačios valstybės gali kreiptis savo iniciatyva dėl galimo pažeidimo. Tačiau iš esmės galima situacija, kad valstybės narė įstatymų leidėjas neįgyvendina tinkamai SESV nuostatų, o ne, kad vienos valstybės narės viduje įmonė sudaro nesąžiningą susitarimą ir EK tai sprendžia. Tokiu minėtu atveju turi būti taikomos nacionalinės teisės nuostatos, tačiau paliekama galimybė grįsti savo prašymą ir SESV nuostatose suteikta galimybė. Tačiau svarbu tai, kad subjektai, patyrę žalą dėl nesąžiningos konkurencijos, remdamiesi privataus konkurencijos įgyvendinimo galimybe, gali nurodyti kartu ir SESV tinkamus straipsnius kaip argumentus dėl padarytos žalos atlyginimo. Taigi ES kuriama konkurencijos politika yra svarbi ne tik dėl bendros rinkos kūrimo ir plėtimo, tačiau ir kiekvienam subjektui, patyrusiam žalą dėl draudžiamų konkurencijos veiksmų, tinkamai pasinaudoti suteikta teise kreiptis dėl padarytos, kaip teigia V. Mizaras, „skriaudos“⁴⁴, atlyginimo. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog minėta EK funkcionavimo svarba pasižymi tik įgyvendinant viešąją konkurenciją, o svarba privačiam įgyvendinimui atsiranda EK pareiga užtikrinti SESV 101;102 str. praktinį įgyvendinimą. Taigi žvelgiant istoriškai, ES lygmeniu ilgai nebuvo tiesiogiai įtvirtinta žalos atlyginimo procedūra, SESV turi būti laikoma tik teisiniu pagrindu nurodant galimą pažeidimą ir žalos atsiradimo klausimą. Tokiu atveju kyla klausimas, kokių būdu ES gali tiesiogiai nurodyti privataus įgyvendinimo procedūrą. V. Skorupsas 2015 m. nagrinėjo šį klausimą savo straipsnyje⁴⁵, tačiau tuo metu ES dar nebuvo priėmusi ilgai lauktos direktyvos, kuri reguliuotų patį mechanizmą. Kaip teigiama minėtame straipsnyje, ESTT asmens teisę kreiptis dėl konkurencijos pažeidimu padarytos žalos įtvirtino anksčiau, nei ši teisė buvo įtvirtinta ES teisės aktuose⁴⁶. Taigi ilgai laukta direktyva buvo paskelbta ir joje nurodyta, jog direktyvos perkėlimas į nacionalinę teisę turi būti ne vėliau kaip iki 2016 m. gruodžio 27 d.

⁴³ PAJARSKAS, Š. *Konkurencijos teisė Lietuvoje: sprendimai ir bylos*. Druka: Klaipėda, 2014, p.46.

⁴⁴ MIZARAS, V. Kompensacija kaip civilinis autorių teisių gynimo būdas. *Teisė*. 2002, t. 43, p. 142.

⁴⁵ SKORUPSKAS, V. Privataus asmens teisės į žalos, atsiradusios dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir kartelinių susitarimų, atlyginimą skirtingose valstybėse. *Jurisprudencija*. 2015, 22 (2).

⁴⁶ *Ibid.*

Kaip minėta, privataus konkurencijos įgyvendinimo tinkamam taikymui buvo reikalingas teisės aktas, kuris tiesiogiai nurodytų ne tik pačią galimybę ginti savo pažeistas teises, tačiau kartu ir nustatytų pagrindines taisykles kaip toks institutas turi veikti valstybėse narėse. Kiekviena ES valstybė narė iš esmės gali leisti savo įstatymų leidėjui kurti autonomišką tiek pačią konkurencijos politiką, tiek instituto įgyvendinimo taisykles. Tačiau kaip nurodyta aukščiau, ES pagrindinis siekis yra harmonizuoti tokią, iš pirmo įspūdžio, skirtingų valstybių, turinčių skirtingus siekius bei atitinkamai savarankiškus įgyvendinimo modelius, bendrą ekonominę erdvę. Be to, autonomiškas konkurencijos instituto suvokimas kiekvienoje valstybėje narėje gali tapti netgi pavojingu bendrai ES rinkai, kadangi privatusis įgyvendinimas yra ne tik svarbus žalos atlyginimo prasme, tačiau ir pačios konkurencijos formavimui. Taigi tokiu būdu skirtinga vidaus (nacionalinių) teismų praktika galėtų sukelti tikrą pavojų. Tai pagrindžia ir jau nurodytos Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. lapkričio 26 d. 2014/104/ES Direktyvos⁴⁷ (toliau – „**Direktyva**“) preambulė, kurioje nurodyta, kad dėl tokių skirtumų atsiranda netikrumas dėl sąlygų, kuriomis nukentėjusios šalys gali pasinaudoti iš SESV kylančia teise gauti kompensaciją, taip pat daromas poveikis tikrajam tokios teisės veiksmingumui⁴⁸. Toliau preambulė taip pat nurodo, kad nukentėjusios šalys dažnai renkasi reikalauti atlyginti žalą savo įsisteigimo valstybėje narėje, dėl nacionalinių taisyklių skirtumų ieškinių dėl žalos atlyginimo sąlygos yra nevienodos ir todėl gali būti daromas poveikis konkurencijai tose rinkose, kuriose veikia tiek tos nukentėjusios šalys, tiek pažeidimą padariusios įmonės⁴⁹. Taigi galima teigti, jog šios Direktyvos vienas iš tikslų gali būti ir ydingos, ES atžvilgiu, praktikos formavimo galutinis atsisakymas. Tačiau itin svarbu paminėti, jog nors tokio teisės akto buvo laukta labai ilgai, tačiau jo efektyvumas neabejotinai turėtų pasiteisinti jau artimiausiu metu. Direktyva iš tikrųjų sureguliuo pagrindinius procedūrinius klausimus bei apibrėžė konkrečias sąvokas. Dėl šios priežasties, manytina, jog nuo 2017 m. ES valstybės narės, kurios laikėsi nurodymo perkelti šią Direktyvą į savo nacionalinę teisinę sistemą, tiek savo vidaus, konkurenciją ar dėl jos atsiradusios žalos atlyginimo, teisės aktais, tiek savo „naujai“ besiformuojančia nacionalinių teismų praktika, kuria ne tik harmonizuotą, tačiau kartu ir modernią bendrą konkurencijos rinką.

Autorės nuomone, svarbu atkreipti dėmesį į Direktyvos taikymo praktinę reikšmę. Formaliaja prasme, Direktyva turėtų būti laikoma dideliu žingsniu ES bendrai

⁴⁷ Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. lapkričio 26 d. 2014/104/ES Direktyva „dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo“. OJ, L, 349/1.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Ibid.*

konkurencijos teisei. Ne veltui tiek daugelis teisės mokslininkų, tiek praktikų, ilgai laukė šio teisės akto įsigaliojimo. Ji išties pakankamai išsamiai reguliuoja bendrą įgyvendinimo mechanizmą. Tačiau pagal šiame magistro darbe atliktą tyrimą, svarbu paminėti ir tai, kad kreipimusi dėl privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo skaičius nepakito. Nepaisant to, kad visa procedūrinė eiga tapo aiški bei vienoda visoms valstybės narėms, tačiau tokių ieškinių skaičius, deja, nėra padidėjęs.

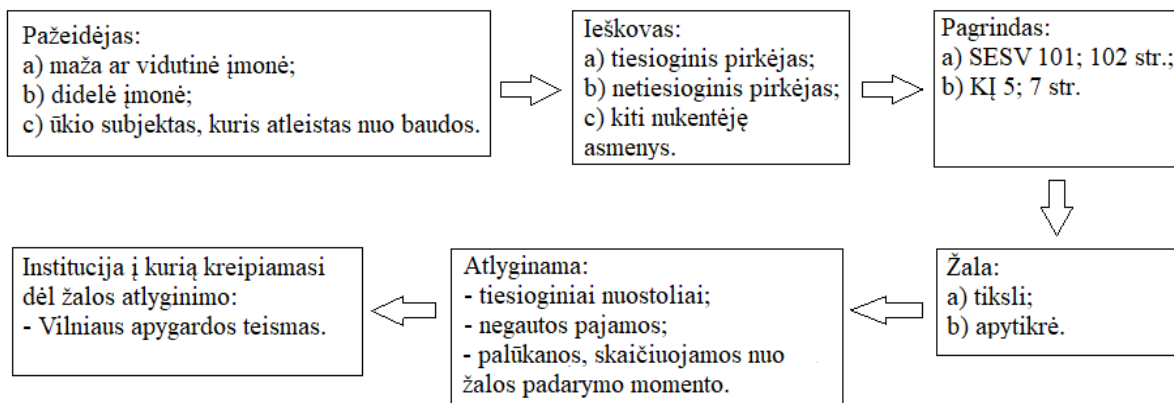
1.2.2. Lietuva

Kadangi jau aukščiau buvo aptarta dėl ES privataus konkurencijos įgyvendinimo, toliau gali būti analizuojamas šio instituto taikymas Lietuvoje. Pažymėtina, jog šis institutas darbe analizuojamas pagal naująją įstatymo redakciją, kuria jau yra įgyvendinama Direktyva. Taigi visų pirma, tokia teisė *expressis verbis* reglamentuoja KĮ 44 str. 1 d. Joje teigiama, kad nukentėjęs asmuo turi teisę kreiptis dėl visiško padarytos žalos atlyginimo iš įstatyme nurodytų pažeidimą padariusio (padariusių) ūkio subjekto (subjektų).⁵⁰ Taigi jeigu buvo susitarimas, kuris riboja konkurenciją arba piktnaudžiaujama dominuojančia padėtimi ir padaryta skriauda, tokiu atveju įstatymų leidėjas sudaro teisę kreiptis į bendrosios kompetencijos teismą, taikant civilinę atsakomybę subjektui ar subjektams, kurie yra atsakingi už minėtus veiksmus. Lietuvos teisės mokslininkai pabrėžia privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo mechanizmo egzistavimą kartu jį lyginant su atgrasomuoju poveikiu, kuris pasireiškia galimybe būti paduotam į teismą dėl nuostolių atlyginimo⁵¹. Tačiau siekiant kuo efektyviau išanalizuoti patį privatųjį institutą, manoma, jog tikslingiausia tai padaryti bus aptariant paruoštą schemą, kurioje matomas visas bendras procedūros veikimas.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. VIII-1099.

⁵¹ CIVILKA, M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas. *Teisinės Problemos*, Nr. 1 (51), 2006, p. 8.

1 Paveikslas. Privatusis konkurencijos įgyvendinimas Lietuvoje

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis: Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. VIII-1099.

Taigi, visų pirma, reikia nustatyti koks turi būti pažeidėjas, dėl kurio veiksmų, padariniai gali sukelti žalą nukentėjusiam asmeniui, kuris šiuo atveju bus ieškovas. Pažymėtina, jog LR Konkurencijos taryba yra priėmusi nutarimą, kuriuo reglamentuojami reikalavimai ir sąlygos, kurios dėl savo mažareikšmės įtakos negali itin riboti konkurencijos⁵² (*de minimis* nutarimas). Minėto nutarimo II skyriuje yra išskirti konkretūs susitarimų požymiai, kurie laikomi pernelyg menkais, jog būtų galima taikyti atitinkamą atsakomybę už konkurenciją pažeidžiančius veiksmus. Kitaip tariant, jeigu ūkio subjektai A ir B, pavyzdžiui, užsiimantys vaisių prekyba gatvėje, sudarys tam tikrą susitarimą, kuris pažeis KĮ 5 str., jiems nebus taikoma jokia atsakomybė, kadangi bet kuriuo atveju jų veikla bus laikoma pernelyg mažareikšme, jog būtų sukelti rimti padariniai, galintys ne tik iškreipti konkurenciją, tačiau kartu ir padaryti tokios apimties žalos kitiems subjektams, dėl kurios atlyginimo būtų galima kreiptis aukščiau nurodyta tvarka. Be kita ko, jeigu įmonė yra laikoma maža arba vidutine (2003 m. gegužės 6 d. EK rekomendacijos dėl labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo⁵³ prasme), tuomet pagal KĮ 45 str. 3 d., ji atsako tik savo tiesioginiams ir netiesioginiams pirkėjams arba tiekėjams⁵⁴, jeigu atitinka minėtame straipsnyje nurodytus požymius. Taip pat, kaip matoma pagal nurodytą paveikslą, atskirai išskiriamas ūkio subjektas, kuris yra atleistas nuo baudos (KĮ 38 str. 1 d. pagrindu), kadangi jo solidari atsakomybė, KĮ prasme, yra numatyta tiesioginiams ar netiesioginiams

⁵² Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2016 m. liepos 22 d. nutarimas „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmės įtakos negali itin riboti konkurencijos patvirtinimo“. *TAR*, 2016-07-27, Nr. 21053. Nr. 1S-84.

⁵³ Europos Komisijos 2003 m. gegužės 6 d. rekomendacija Nr. 2003/361/EB dėl labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo. OL 2003 L 124.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. VIII-1099.

pirkėjams arba tiekėjams ir (arba) kitiems nukentėjusiems asmenims, tačiau tik tokiu atveju, kuomet jie negali gauti visiško žalos atlyginimo iš kitų ūkio subjektų, kurie dalyvavo tame pačiame pažeidime. Taigi darant išvadą, kokie reikalavimai turi būti keliami pažeidėjui, kad dėl jo veiklos būtų galima kreiptis į Vilniaus apygardos teismą dėl žalos atlyginimo, galima išskirti pagrindinius pažeidėjų ypatumus:

1. Pažeidėjas ar pažeidėjai turi užsiimti tokia ūkine veikla, kuri sugebėtų paveikti rinką taip, jog būtų iškraipoma konkurencija ir padaroma pakankamai didelė žala, kuri nebūtų laikoma mažareikšme;
2. Jeigu pažeidėjas (ūkio subjektas) yra atleistas nuo baudos, jam taikoma solidari atsakomybė tiek tiesioginių, tiek netiesioginių pirkėjų atžvilgiu, tačiau kitiems nukentėjusiems asmenims atlyginama išimtinai tik tokiu atveju, jeigu jų žala nėra visiškai atlyginama iš kitų pažeidėjų, kurie dalyvavo tame pačiame pažeidime;
3. Bendra taisyklė – įmonė, kuri laikoma maža arba vidutine, turi atsakyti tik tiesioginiams arba netiesioginiams pirkėjams (nereikia atlyginti kitiems nukentėjusiems asmenims).

Analizuojant pažeidėjo ypatumus, jau buvo vartotos tiesioginio ir netiesioginio pirkėjo sąvokos, tačiau jų svarba iš esmės atsiskleidžia nagrinėjant ieškovui keliamus reikalavimus. KĮ 3 str. 12 d. nurodo, jog netiesioginis pirkėjas yra fizinis arba juridinis asmuo, kuris iš tiesioginio pirkėjo arba tolesnio pirkėjo, bet ne iš kito subjekto, kuris kartu padarė pažeidimą, įsigijo šio pažeidimo objektu tapusių prekių ar prekių, pagamintų iš tokio pažeidimo objektu tapusių prekių, arba prekių, kurios komplektuojamos su tokio pažeidimo objektu tapusiomis prekėmis.⁵⁵ Tuo tarpu to paties KĮ straipsnio 20 d. nurodoma, kad tiesioginiu pirkėju yra laikomas asmuo, kuris tiesiogiai iš pažeidimą padariusio ūkio subjekto įsigijo šio pažeidimo objektu tapusių prekių. Taigi toks įstatymo leidėjo sąvokų aiškinimas leidžia teigti, jog tam, kad asmuo galėtų kreiptis dėl žalos atlyginimo, jis turėjo įsigyti tam tikrų prekių iš pažeidimu tapusio subjekto (subjektų) tiesiogiai (pirkėjas A) arba kitu atveju – netiesioginis pirkėjas (pirkėjas B) įsigijo prekių iš pirkėjo A arba tolesnių asmenų, kurie jau turėjo minimą prekę. Kartu paminėtina, jog kreipiantis dėl žalos atlyginimo, yra laikomasi žalos prezumpcijos, taigi jeigu neįrodyta priešingai, laikoma, jog žalos padarymo faktas egzistuoja. Be kita ko, jeigu ieškovas yra netiesioginis pirkėjas, tokiu atveju jam yra privaloma įrodyti permokos⁵⁶ perkėlimo faktą ir dydį. Permoka yra preziumuojama esant 47 str. 4 d. nurodytoms aplinkybėms (pažeidimo faktas, tiesioginis

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Permoka – skirtumas tarp faktiškai sumokėtos prekės kainos ir kainos, kuri būtų, jei nebūtų pažeidimo. Iš Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. VIII-1099. 3 str. 14 d.

pirkėjas permokėjo už prekes, netiesioginis pirkėjas įsigijo nurodytas prekes.⁵⁷ Atkreiptinas dėmesys, jog taip nurodoma galimybė kreiptis ir kitiems asmenims, kurie patyrė žalą, tačiau nėra priskiriami prie tiesioginių ar netiesioginių pirkėjų. Minėtų dviejų subjektų sąvokos yra tiesiogiai pateikiamos KĮ, tačiau kitų nukentėjusių asmenų apibrėžimo nėra. Ši subjektų grupė yra nurodyta tik implicitiškai. Tokiu atveju reikia daryti prezumpciją, jog šiais asmenimis gali būti laikomi taip pat fiziniai arba juridiniai asmenys, kuriems žala buvo padaryta nurodytais neleidžiamais veiksmais, tačiau netiesioginiais ūkio subjekto ar subjektų veiksmais ir jie negali būti priskirti pirkėjais (tiesioginiais ar netiesioginiais) KĮ kontekste. Taigi nurodytos trys subjektų grupės gali kreiptis į Vilniaus apygardos teismą dėl žalos atlyginimo.

Kaip nurodyta schemeje, pagrindas kreiptis į nurodytą teismą dėl žalos atlyginimo gali būti remiantis KĮ 5 ar 7 str. pagrindais. Tai reiškia, kad atitinkami ūkio subjektai galimai sudarė susitarimą, kuris yra ribojantis konkurenciją arba buvo piktnaudžiaujama dominuojančia padėtimi. Taip pat KĮ nurodoma, jog pagrindas kreiptis taip pat galimas ir pagal SESV 101; 102 str. Taigi tokiu būdu suteikiama galimybė tiesiogiai pasinaudoti tiesioginiu šių straipsnių galiojimu Lietuvoje net ir neturint išankstinio LR konkurencijos tarybos ar EK sprendimo⁵⁸. Atkreiptinas dėmesys, jog minėti KĮ ir SESV straipsniai yra laikomi pagrindu kreiptis į teismą. Vadinasi, net jei subjektas ir neturi išankstinio EK ar LR konkurencijos tarybos sprendimo, savo teises jis gali apginti tiesiogiai kreipdamasis į teismą. Tokią teisę suteikia tiek SESV 101 str., tiek KĮ 5 str. Tačiau, kaip nurodoma KĮ, jeigu yra LR konkurencijos tarybos nutarimas, kuris nėra apskūstas, arba yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, tokiu atveju pažeidimo fakto jau įrodinėti nebereikia, tai laikoma prejudiciniais faktais. Žinoma, pastaruoju atveju, procedūra palengvėja ir sumažėja rizika, jog privatusis konkurencijos įgyvendinimas nebus užtikrintas

Pažymėtina, jog įstatymų leidėjas garantuoja teisę kreiptis dėl visiško žalos atlyginimo, tačiau akivaizdu, jog kartais gali susidaryti situacija kuomet teismas negali konkrečiai ir objektyviai įvertinti faktinės žalos dydžio. Tokiu atveju gali būti nustatomas apytikris žalos dydis. Teismas nustato žalos apytikrį dydį, atsižvelgdamas į EK metodinio pobūdžio dokumentus dėl žalos apskaičiavimo ir kitas aplinkybes, turinčias reikšmės įgyvendinant visiško žalos atlyginimo principą.⁵⁹ Neabejotinai teismas gali nustatyti ir tikslų žalos dydį, tačiau bet kuriuo atveju (ar žala tiksli ar apytikrė), laikoma, jog tai visiškas žalos atlyginimas.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. VIII-1099.

⁵⁸ PAJARSKAS, Š. *Konkurencijos teisė Lietuvoje: sprendimai ir bylos*. Druka: Klaipėda, 2014, p. 635.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. VIII-1099.

Aukščiau šiame magistro darbe buvo minėta, jog skirtingos valstybės gali pasižymėti skirtingais žalos atlyginimo būdais, t. y. galimi įvairūs nuostolių atlyginimai ir kt. Lietuvoje yra įtvirtinta, jog kreipiantis dėl SESV ar KĮ nurodytų straipsnių pažeidimo, galima reikalauti konkrečiai nuostolių atlyginimo, negautų pajamų (lot. *lucrum cessans*) ir palūkanų, kurios yra skaičiuojamos nuo pažeidimo padarymo. Kitaip tariant, kadangi privatusis konkurencijos įgyvendinimas Lietuvoje gali būti priskiriamas civilinei atsakomybei, kas gali būti atlyginama, sprendžiama pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁶⁰ IV knygos normas. Tačiau manytina, jog galima teigti, kad Lietuvoje tokia praktika net nėra suformuota, kadangi kreipimūsi į teismą itin mažai. Be kita ko, Lietuvos teismų praktika yra menka ne tik dėl privačių ieškinių dėl žalos atlyginimo, tačiau apskritai dėl tinkamo konkurencijos įgyvendinimo. Anot Nacionalinės teismų administracijos gautų duomenų⁶¹, 2017 m. pirmosios instancijos teismuose gauta 12 civilinių bylų dėl nesąžiningos konkurencijos, išnagrinėta 16 bylų, 2016 m. bylų dėl konkurencijos (neiškiriant nesąžiningos konkurencijos, kadangi iki 2017 m. tokios civilinių bylų kategorijos *LITEKO* teismų informacinėje sistemoje nebuvo) gautos 27 bylos, išnagrinėtos 29 bylos. Pažymėtina, jog dar 2011 m. vykusioje konferencijoje, I. Norkus nurodė, kad pagrindinės priežastys kodėl nukentėjusios šalys nesikreipia dėl žalos atlyginimo yra: a) pernelyg menkos teismų priteisiamos sumos (kaip tokio atvejo, pavyzdžiui, 2005 m. AB „Žemaitijos pienas“ priteista 5 mln. litų); b) nėra patyrusių, turinčių reputaciją, ekspertų žalos dydžiui apskaičiuoti (du ekspertai Lietuvos teismo ekspertizės centre); c) sunkiau įrodyti deliktą nei sutarties pažeidimą; d) nėra bylinėjimosi tradicijos; e) nėra „pirmo precedento“, kuris padrašintų ginti teises.⁶² Atsižvelgus į šią, beveik prieš dešimtmetį, pateiktą informaciją, pastebėtina, jog net ir dabar yra išlikusios tokios pačios problemos. Net esant 2018 m., Lietuva neturi suformuoto pirmojo sėkmingo precedento, kuris skatintų nukentėjusius asmenis kreiptis dėl žalos atlyginimo teismuose. Tačiau vis dėlto paminėtina turėtų būti ir tai, jog I. Norkaus nurodytos problemos (ilgas ir sudėtingas bylinėjimosi procesas; įrodinėjimo našta, sunkumas gauti įrodymus (ypač aktualu nesant priimto Konkurencijos tarybos nutarimo dėl pažeidimo); sudėtingas patirtos žalos dydžio apskaičiavimas; didelės bylinėjimosi išlaidos; kolektyvinio teisių gynimo stoka⁶³) turėtų su

⁶⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, Nr. 74-2262.

⁶¹ Duomenys dėl 2017 m. statistikos ataskaitos konkurencijos bylose gauti kreipiantis į Nacionalinę teismų administraciją. Atsakymas gautas 2018 m. vasario 15 d.

⁶² NORKUS, I. *Ieškiniai dėl žalos, padarytos konkurencijos pažeidimais: advokato perspektyva*. Prezentiacija iš konkurencijos teisės konferencijos. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Renginiai/14%20diena_Zalos%20atlyginimas_Konkurencijos%20t_Norkus_RLN.pdf>.

⁶³ *Ibid.*

laiku būti išspręstos, kadangi nurodytos procedūrinės kliūtis yra sureguliuotos anksčiau minėtos Direktyvos nuostatomis.

Taigi vertinant pateiktą privataus konkurencijos įgyvendinimo mechanizmą Lietuvoje, galima teigti, jog reguliavimas yra pakankamai išsamus, harmonizuotas su ES teisės aktais, tačiau kyla klausimas ar faktą, jog tokio pobūdžio bylų nėra daug, lemia plačios rinkos nebuvimas ar vis dėlto tam tikro teisinio reglamentavimo dėl nuostolių (baudinių nuostolių, daugkartinės žalos atlyginimo) nebuvimas.

1.2.3. Jungtinės Amerikos Valstijos

Apžvelgus privataus konkurencijos teisės įgyvendinimą ES ir jos valstybėje narėje Lietuvoje, toliau vertėtų paanalizuoti JAV esantį mechanizmą, kuris iš esmės skiriasi. Pažymėtina, jog skirtingai nei ES, šioje valstybėje privačių asmenų ieškiniai yra vertinami kaip savarankiška konkurencijos kontrolės priemonė⁶⁴. Be kita ko, JAV šio įgyvendinimo institutas yra dažnai naudojamas praktikoje, t. y. žalą patyrusių asmenų ieškiniams inicijuotos bylos sudaro didžiąją dalį bylų dėl galimo konkurencijos pažeidimo⁶⁵. Taip pat svarbus kitas aspektas, kuris taip pat pabrėžia JAV sistemos individualumą – JAV esantis Kleitono įstatymas nustato pagrindines „gaires“ arba, kitaip tariant, procedūrinės taisyklės dėl privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo. Tai reiškia, kad priešingai nei kaip Lietuvoje (ar visoje ES), teisės aktas išsamiai neaiškina kokius reikalavimus turi atitikti ieškovas, juolab, jog įstatymas neskirsto tiesiogiai ar tai yra pirminiai ar antriniai pirkėjai ir kt. Iš pirmo įspūdžio, toks reguliavimas atrodo lyg spragų kupina teisės sistema, tačiau pažymėtina, jog JAV galioja ne kontinentinė, o bendroji teisės sistema (angl. *common law*). Taigi teismų formuojama praktika, tikriausiai galima teigti, turi netgi didesnę reikšmę ir išliekamąją vertę nei patys įstatymai. Visa tai lemia precedentų kūrimas ir jų laikymasis.

Be kita ko, vadovaujantis Kleitono įstatymu⁶⁶ bei teismų praktika⁶⁷, galima išskirti kelis JAV privataus konkurencijos teisės įgyvendinimui būdingus požymius. Visų pirma, antikonglomeracinė doktrina neleidžia privatiems ieškovams atgauti žalos tik įrodant žalą, susijusią su neteisėtu buvimu rinkoje. Ieškovas turi ne tik įrodyti, kad patyrė ypatingą žalą dėl antimonopolijos veiksmais sukeltos žalos, tačiau ir tai, kad būtent jis yra tinkamas ieškovas. Taip pat yra išskiriama tiesiogiai arba netiesiogiai padaryta žala (autorės

⁶⁴ SKORUPSKAS, V. Privataus asmens teisės į žalą, atsiradusios dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir kartelinių susitarimų, atlyginimą skirtingose valstybėse. *Jurisprudencija*. 2015, 22 (2), p. 324.

⁶⁵ *Ibid.*

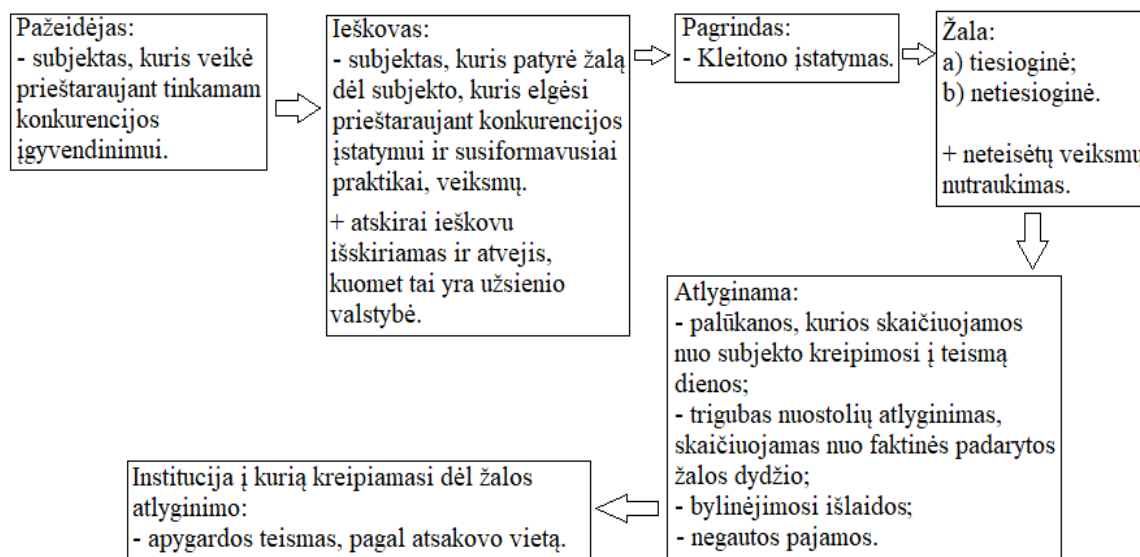
⁶⁶ The Clayton Antitrust Act (15 U.S.C. §§ 12-27, 29 U.S.C. §§ 52-53).

⁶⁷ *Brunswick Corp. v. Pueblo Bowl-O-Mat, Inc.*, 429 U.S. 477 (1977); *Illinois Brick Co. v. Illinois*, 431 U.S. 720 (1977); *Gatt Communications, Inc. v. PMC Associates, L.L.C.*, 711 F.3d 68 (2013).

nuomone, tai lyg atitikmuo ES formuojamoms tiesioginio ir netiesioginio pirkėjo sampratoms). Atkreiptinas dėmesys, jog ieškovas turi įrodyti, jog pažeidėjo padaryta žala yra būtent tokia, kokią antikonkurencijos įstatymai siekia užkirsti ir būtent tai pažeidėjo veiksmus padaro neteisėtais. Žala turi atspindėti pažeidimo ar antikonkurencinių veiksmų, padarytų dėl pažeidimo, antikonkurencinį poveikį. Tuo tarpu, patirti nuostoliai yra būtent tokie, kuriuos gali sukelti tariami pažeidimai. Ieškovas turi teisę į trigubų nuostolių atlyginimą. Teismas taip pat vertina padarytą žalą ir ar ji padaryti tik tiesioginiams nukentėjusiems asmenims, ar kartu ir netiesioginiams, tokiu būdu siekiant išvengti pakartotino atlyginimo.

Taigi atsižvelgus į išskirtus požymius bei teisinį reguliavimą, stengiant sistemizuoti patį instituto mechanizmą, galima sudaryti atitinkamą procedūros schemą:

2 Paveikslas. Privatusis konkurencijos įgyvendinimas JAV

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis: The Clayton Antitrust Act (15 U.S.C. §§ 12-27, 29 U.S.C. §§ 52-53); *Gatt Communications, Inc. v. PMC Associates, L.L.C.*, 711 F.3d 68 (2013).

Vadovaujantis aukščiau pateikta procedūrine schema, apibendrintai galima teigti, jog vienas iš pagrindinių skirtumų, lyginant JAV esantį reguliavimą nuo reguliavimo ES valstybėse narėse, tai, jog įstatymų leidėjas numato iškart atvejį kuomet ieškovu gali būti ir kita valstybė. Tai reiškia, jog ieškovui žala gali būti padaryta ir užsienio valstybėje. Taigi galima teigti, kad JAV įstatymų leidėjas aiškiai įtvirtina galimą tarptautinį privatinių ginčo santykį. Taip pat vertėtų paminėti, kad JAV sistema siekia „atsijoti“ tolimai su pažeidimu

susijusius ieškovus, kadangi *locus standi* reikalavimai keliami JAV yra griežtesni nei ES⁶⁸. Neabejotinai JAV sukurtas modelis pasižymi ir savo savitumu tuo, jog atlyginama žala galima kur kas didesnė nei faktinis jos dydis. Viena vertus, tai gali pritraukti ieškovus dažniau kreiptis į teismą dėl padarytos žalos atlyginimo, o tai turėtų tik teigiamus padarinius bendram konkurencijos teisės įgyvendinimui, kadangi šis institutas plėtojasi būtent nuo teismų praktikos. Antra vertus, toks žalos atlyginimo mastas gali būti laikomas ypatingai dideliu laimėjimu ieškovui, kadangi trigubų nuostolių atlyginimas kiekvienam subjektui gali būti prilyginamas neteisėtu praturtėjimu. Pirmasis variantas yra kur kas realesnis, kadangi JAV pasižymi ir ypatinga priežastinio ryšio svarba. Teismai neabejotinai patys tiria konkurencijai prieštaraujančius subjektų veiksmus, tačiau ypatinga reikšmė teikiama ieškovo pareigai tai įrodyti, t. y. subjektų padarytą neteisėtą veiklos ryšį su ieškovui padaryta žala. Taip pat Kleitono įstatymas nurodo, kad tokiais privačiais ieškiniais kartu yra ir nutraukiami neteisėti veiksmai.

Pažymėtina, jog lyginamuoju aspektu, minėtas trigubos žalos atlyginimas turi didelę praktinę reikšmę ES valstybėms narės. Apskritai vertinant žalos atlyginimo institutą JAV, galima teigti, kad JAV taikomas laisvesnis kriterijus nei ES dėl žalos atlyginimo, tiksliau – dėl žalos dydžio nustatymo. Tokia išvada darytina, kadangi JAV teisinė sistema yra pagrįsta principu, kad neaiškumo riziką turi prisiimti kaltoji šalis, t. y. atsakovas.⁶⁹ Atsižvelgtina, kad Direktyvos 3 str. 3 d.⁷⁰ *expressis verbis* yra nurodyta, jog didesnis žalos atlyginimas nei padaryta pati faktinė žala (pridedant palūkanas ir negautas pajamas) nėra galimas, tiksliau – griežtai draudžiamas. Manytina, jog tai lemia faktorių, jog ES valstybėse narėse tokie ieškiniai nėra dažni, tačiau JAV, kaip minėta, itin sparčiai plėtoja savo praktiką. Be kita ko, didelės praktikos nebuvimas, t. y. mažas ieškinių skaičius, sąlygoja ir bendro (tiek viešojo, tiek privataus) konkurencijos įgyvendinimo užtikrinimo nepakankamumą. Tai lemia ūkio subjektų tolimesnį konkurencijos pažeidimą ir subjektų atgrasinimą kreiptis dėl padarytos žalos atlyginimo, kadangi tokių ieškinių mažą ir juos pareiškus, teismas dažniausiai reikalavimo nepatenkina⁷¹.

⁶⁸ CIVILKA, M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas. *Teisinės Problemos*, Nr. 1 (51), 2006, p. 20.

⁶⁹ *Ibid.*, p. 25.

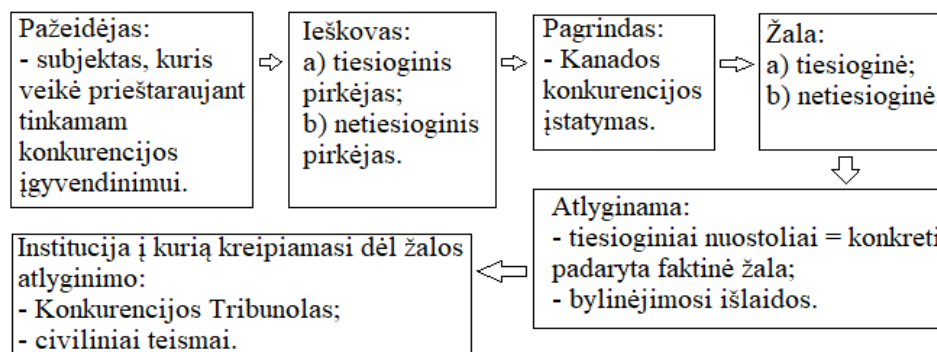
⁷⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. lapkričio 26 d. 2014/104/ES Direktyva „dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo“. OJ, L, 349/1.

⁷¹ Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šiaulių tara“ v. AB „Stumbras“, Nr. 2A-41/2006.

1.2.4. Kanada

Apžvelgus ES, Lietuvos bei JAV privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo sistemas, toliau vertėtų taip pat trumpai apžvelgti ir Kanadoje esantį reguliavimą:

3 Paveikslas. Privatusis konkurencijos įgyvendinimas Kanadoje

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis: The Competition Act (R.S.C. 1985, c. C-34); AKMAN, D. D. Private Competition Law Actions. Practical Law Canada Practice Note 2-618-8410 (2017). [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-10]. Prieiga per internetą: <http://blg.com/en/News-And-Publications/Documents/PrivateCompetitionLawActions_2017.pdf>.

Pažymėtina, jog Kanadoje esantis privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo modelis buvo formuotas pagal JAV esantį mechanizmą. Dėl šios priežasties tarp JAV ir Kanadoje esančių įgyvendinimo modelių galima išvelti panašumų. Atkreiptinas dėmesys, kad vertinant lyginamuoju aspektu, Kanados modelis vis dėlto turi itin daug panašumų lyginant su ES (valstybių narių) reguliavimu. Toks panašumas pagrinde atsiskleidžia per įstatymų leidėjo tiesioginio ir netiesioginių pirkėjų sampratų tiesioginį reglamentavimą įstatyme bei nuostolių atlyginimą. Kaip minėta, JAV priimta taikyti trigubus nuostolius, ES tai draudžia, o Kanada taip pat yra įtvirtinusi modelį, kuriuo galima reikalauti tik faktinės žalos atlyginimo. Nukentėjęs asmuo savo kreipimusi gali reikalauti grįžimo į *status quo*, tačiau bet koks praturtėjimas yra draudžiamas. Atkreiptinas dėmesys, jog priešingai nei JAV, Kanadoje privačių ieškinių dėl žalos atlyginimo yra itin mažai⁷², o tai galėtų lemti būtent toks žalos atlyginimo būdas. Taip pat svarbu paminėti, jog Kanadoje esančio reguliavimo vienas iš išskirtinių bruožų – Konkurencijos Tribunolo institucija, kadangi ji veikia kaip kvazi – teisminė institucija⁷³. Ieškovas gali kreiptis tiek į Tribunolą, tiek į

⁷² AKMAN, D. D. Private Competition Law Actions. *Practical Law Canada Practice Note 2-618-8410* (2017), p. 1. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018-02-10]. Prieiga per internetą: <http://blg.com/en/News-And-Publications/Documents/Private-Competition-Law-Actions_2017.pdf>.

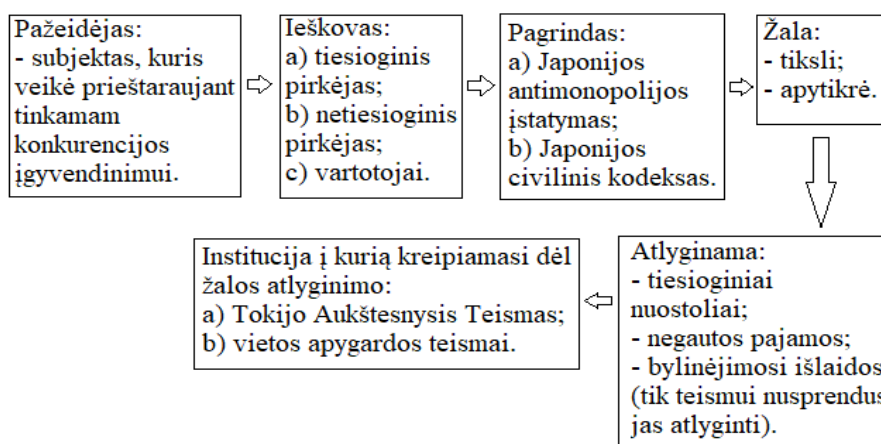
⁷³ *Ibid.*

civilinius teismus. Pastebėtina, ieškovai kreipiasi į teismą dėl kainų nustatymo kartelių ir tai sudaro didžiąją dalį konkurencijos bylų, kuomet kreipiamasi į teisminę instituciją⁷⁴.

1.2.5. Japonija

Neabejotinai svarbu išskirti Japonijoje esantį reguliavimą, kadangi ji, istoriškai žvelgiant, dar nuo seno pasižymėjo didelėmis monopolijomis (pvz: *Zaibatsu*), o tai reiškia – pakankamai dideliu konkurencijos teisės reguliavimo poreikiu. Taip pat kitas svarbus aspektas – Japonijos antimonopolijos įstatymas⁷⁵ (angl. Act on Prohibition of Private Monopolization and Maintenance of Fair Trade) buvo parengtas pagal JAV Šermano⁷⁶ ir Kleitono⁷⁷ įstatymus.

4 Paveikslas. Privatusis konkurencijos įgyvendinimas Japonijoje

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis: Minpō (Civil Code (Act No. 89 of April 27, 1896)). Teisės akto originalus vertimas į anglų kalbą: [interaktyvus] Prieiga per internetą: <<http://www.moj.go.jp/content/000056024.pdf>> ; Shiteki dokusen no kinshi oyobi kōsei torihiki no kakuho ni kansuru hōritsu (Act on Prohibition of Private Monopolization and Maintenance of Fair Trade (Act No. 54 of April 14, 1947)). Teisės akto originalus vertimas į anglų kalbą: [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=334685>.

⁷⁴ GOTTIS, K. I. *The Private Competition Enforcement Review*. Fifth edition. Law Business Research Ltd: London, 2012, p. 45.

⁷⁵ Shiteki dokusen no kinshi oyobi kōsei torihiki no kakuho ni kansuru hōritsu (Act on Prohibition of Private Monopolization and Maintenance of Fair Trade (Act No. 54 of April 14, 1947)). Teisės akto originalus vertimas į anglų kalbą: [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=334685>.

⁷⁶ Sherman Antitrust Act (1890).

⁷⁷ The Clayton Antitrust Act (15 U.S.C. §§ 12-27, 29 U.S.C. §§ 52-53).

Pirmiausia, aptariant aukščiau pateiktą įgyvendinimo procedūros schemą, pastebėtina, jog Japonijoje yra atskirai išskiriama vartotojų grupė, kuri gali kreiptis dėl žalos atlyginimo. Tačiau bylos, kuriose ieškovai yra tiesioginiai pirkėjai yra kur kas mažiau komplikuošinos⁷⁸. Antra, ieškovai gali kreiptis rinkdamiesi iš dviejų procedūros modelių, t. y. teisiniu pagrindu nurodyti Antimonopolijos įstatymą arba remtis civiliniu kodeksu. Pažymėtina, jog pasirenkant teisinį pagrindą, skiriasi ir kreipimosi bei įrodinėjimo tvarka. Kreipiantis pagal Antimonopolijos įstatymą, ieškinys paduodamas Tokijo Aukštesniajam Teismui. Tokiu kreipimosi atveju yra privalomas Japonijos sąžiningos prekybos komisijos galutinis ir privalomas sprendimas. Šiuo atveju ieškovui nebelieka pareigos įrodinėti pažeidimo faktą. Priešingai nei pastaruoju atveju, įrodinėjimo pareiga yra kreipiantis į vietos apygardos teismą, kadangi minėtas komisijos sprendimas čia yra neprivalomas. Tačiau ieškovas yra susaistytas pareiga pagrįsti ieškinį, negrindžiant atsakovo galimai neteisėtų veiksmų faktą. Praktikoje pastebėta, jog ieškovai dažniau kreipiasi remdamiesi civiliniu kodeksu⁷⁹, t. y. pagal deliktinę teisę⁸⁰. Manytina, jog tokį ieškovų pasirinkimą lemia ne pats teisinis pagrindas, o galimybė kreiptis į bet kurį vietos apygardos teismą. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog Japonijoje nėra baudinių nuostolių atlyginimo.

Lyginant Japoniją su kitomis valstybėmis, pažymėtina, kad nors galimybė kreiptis dėl visiško žalos atlyginimo yra, tačiau bylinėjimosi išlaidos nėra priteisiamos. Galimas atvejis kuomet teismas vis dėlto nusprendžia jas priteisti, tačiau tai yra tik teismo teisė, o ne pareiga. Be kita ko, anot teisės mokslininkų, nepaisant to, jog ieškinys galimas net pagal du teisės aktus, tačiau ir praktikoje ir iš esmės pats privatusis konkurencijos teisės įgyvendinimo modelis Japonijoje nėra efektyvus.⁸¹ Galima teigti, jog sprendžiant pagal ekonominės rinkos galimybes, Japonijoje konkurencijos politika turėtų būti vystoma, tačiau atitinkamai užtikrinti privatųjį (ir viešąjį) įgyvendinimą reikėtų plėsti kartu ir tinkamų teisės specialistų ratą.⁸²

Taigi išanalizavus privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo mechanizmus įvairiose valstybėse, konstatuotina, jog reguliavimo „vienodinimas“ ypač pasižymi ES teritorijoje, tačiau kitose valstybėse reguliavimo metodai gali išties skirtis. Kaip pagrindinį bendrą skirtumą galima išskirti nuostolių atlyginimą, kadangi kiekvienoje valstybėje

⁷⁸ FOOTE, H. D. *Law in Japan: A turning point*. University of Washington Press, 2007, p. 529.

⁷⁹ WALLE, V. S. Private Enforcement of Antitrust Law in Japan: An Empirical Analysis. *The competition law review*. Volume 8 Issue 1 pp 7-28, 2011, p. 10. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 12]. Prieiga per internetą: <<http://new.clasf.org/CompLRev/Issues/Vol8Issue1Art1Walle.pdf>>.

⁸⁰ Minpō (Civil Code (Act No. 89 of April 27, 1896)). Art. 709. Teisės akto originalus vertimas į anglų kalbą: [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 vasario m. 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.moj.go.jp/content/000056024.pdf>>.

⁸¹ FOOTE, H. D. *Law in Japan: A turning point*. University of Washington Press, 2007. p. 539.

⁸² *Ibid.*

garantuojama teisė į visišką žalos atlyginimą, tačiau šios sąvokos turinys suprantamas skirtingai (bylinėjimosi išlaidos, trigubi nuostoliai, palūkanos).

2. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Roma II“

2.1. Reglamento taikymas laiko, turinio ir teritorijos atžvilgiu

Visų pirma, pažymėtina, kad Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Roma II“ (toliau – Reglamentas) yra itin reikšmingas tiek ES, tiek visai tarptautinei privatinei teisei. Kaip anksčiau nagrinėta Direktyva vienodina privataus konkurencijos įgyvendinimo klausimus visu ES lygmeniu, taip šis Reglamentas sprendžia jurisdikcijos klausimų problemą. Atkreiptinas dėmesys, jog XXI amžiuje nenuostabu, kad subjektas, įsisteigęs vienoje valstybėje, plečia savo veiklą įsteigdamas filialus kitose šalyse. Taip pat svarbu, jog kuo toliau, tuo labiau didėja ir vartotojų poreikiai, o tai tik dar labiau skatina tarptautinę konkurenciją. Būtent dėl šių priežasčių neabejotinai atsiranda galimybė sudaryti konkurenciją ribojančius ar ją pažeidžiančius susitarimus, kai žala galimai padaryta kitoje arba netgi ne vienoje valstybėje. Būtent dėl to, ES įgyvendindama savo siekius kurti bendrą rinką ir konkurencijos bendruomenę, priėmė Reglamentą, kuriuo siekta „palengvinti“ atsirandančius kolizinius klausimus nesutartinių prievolių atžvilgiu.

Pažymėtina, jog Reglamentas pradėtas taikyti 2009 m. sausio 11 d.⁸³ Tai reiškia, jog kolizijų sprendimas galimas vadovaujantis šiuo Reglamentu tik nuo įsigaliojimo datos, o iki to kilę ginčai sprendžiami pagal nacionalinę tarptautinę privatinę teisę. Taigi laiko atžvilgiu, Reglamentas yra taikomas jau devynerius metus, tačiau teismų praktikoje šio teisės akto taikymo dažnumas abejotinas.

Atskleisti privataus konkurencijos teisės įgyvendinimui tarptautinėje privatinėje teisėje, šis Reglamentas turi ypatingą reikšmę savo teritorijos atžvilgiu. Atkreiptinas dėmesys, jog Reglamento taikymas teritorijos atžvilgiu reiškia, jog jis yra privalomojo pobūdžio, viršenybę prieš nacionalines teisės normas turintis, ES teisės aktas. Tačiau Reglamento preambulėje nurodyta, jog Danija nedalyvauja priimant Reglamentą bei jis jai nėra privalomas ar taikomas.⁸⁴ Taigi esant ginčui, kurio viena iš šalių būtų Danija, Reglamento taisyklės netaikomos ir būtų atsižvelgiama į Danijos nacionalinę tarptautinę privatinę teisę ir jos normas. Tačiau didžiausia svarba pasireiškia Reglamento universalios taikymo principu. Reglamento 3 str. *expressis verbis* nurodytas teisės akto veikimas ES teritorijoje (išskyrus išimtį dėl Danijos) ir už jos ribų. Tai reiškia, kad esant ginčui, pavyzdžiui, tarp JAV ir vienos iš valstybės narių, gali būti taikomos jurisdikcijos taisyklės pagal Reglamento nuostatas. Be kita ko, universalios taikymo principas, teigtina,

⁸³ Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“. 32 str.

⁸⁴ *Ibid.*, 40 konstatuojamoji dalis.

įpareigoja ne tik ES valstybes nares, domėtis ir tirti formuojamą Reglamento taikymo praktiką, siekiant užtikrinti efektyvų savo teisių užtikrinimą globaliniu mastu.

Aptarus formalias Reglamento taikymo ribas, svarbu išsiaiškinti kokio turinio ginčus galima spręsti vadovaujantis jame esančiomis normomis. Atkreiptinas dėmesys jog Reglamentas yra skirtas dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės. Reglamento turinys yra skirtas nustatyti taikytiną teisę, bet pažymima, jog nesutartinė prievolė turėtų būti suprantama kaip savarankiška sąvoka⁸⁵. Be to, nurodoma, jog tai yra taip pat tokios nesutartinės prievolės, kurios atsiranda dėl atsakomybės be kaltės⁸⁶. Tačiau nesvarbu, jog tiek ginčo šalys, tiek ginčo turinys turėtų būti sprendžiamas pagal Reglamento taisykles, jeigu egzistuoja bet koks prieštaravimas valstybės viešajai tvarkai (lot. *ordre public*), laikomasi *ordre public* išlygos, tačiau pareiga ją vertinti kyla teismui⁸⁷. Vadovaujantis Reglamentu, nesąžininga konkurencija ir konkurencijos laisvę ribojantys veiksmai yra laikomi taip pat nesutartinėmis prievolėmis. Tokie ginčai yra priskiriami prie skyriaus, kuriame reglamentuojami santykiai, kilę iš deliktų. Lietuvoje privatusis konkurencijos teisės įgyvendinimas veikia taip pat pagal prievolės, kilusias iš deliktų, t. y. dėl minėtų konkurencijos taisyklių pažeidimo yra taikoma civilinė atsakomybė. Pabrėžtina, kad Reglamentas išsprendžia kolizines problemas tiek dėl ES, tiek dėl valstybių narių teisės aktuose esančių reglamentuojamų konkurencijos pažeidimų. Taip pat pažymėtina, jog Reglamento 15 str. numato Reglamento taikymo apimtį, t. y. kolizinius klausimus, kuriuos sprendžia šis teisės aktas. Minėtame straipsnyje nurodoma, kad pagal šį Reglamentą nesutartinėms prievolėms taikytina teisė visų prima reglamentuoja:

1. atsakomybės pagrindą bei apimtį, įskaitant asmenų, kurie gali būti pripažinti atsakingais už jų atliktus veiksmus, nustatymą;
2. atleidimo nuo atsakomybės pagrindus ir bet kokį atsakomybės apribojimą bei padalijimą;
3. žalos buvimą, pobūdį ir įvertinimą ar reikalaujamą žalos atlyginimą;
4. neperžengiant proceso teisės teismui suteiktų įgaliojimų, priemonės, kurių teismas gali imtis siekdamas užkirsti kelią pažeidimui ar žalai arba ją nutraukti, arba užtikrinti kompensacijos suteikimą;
5. galimybės perduoti, įskaitant paveldėjimo būdu, nuostolių atlyginimo ar žalos atlyginimo reikalavimo teisę, klausimą;
6. asmenis, kurie turi teisę į asmeniškai patirtos žalos atlyginimą;

⁸⁵ *Ibid.*, 11 konstatuojamoji dalis.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ MIZARAS, V. Roma II reglamentas ir Lietuvos tarptautinė privatinė teisė. *Iš Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum Valentinas Mikelėnas. Justitia: Vilnius, 2008, p. 209.*

7. atsakomybę už kito asmens veiksmus;
8. galimus prievolės pasibaigimo būdus bei įgyjamosios senaties ir ieškininės senaties taisykles, įskaitant taisykles dėl pradėjimo skaičiuoti įgyjamosios senaties ar ieškinio senaties terminus bei tų terminų sustabdymo ir nutraukimo.⁸⁸

Be kita ko, šis nurodytas sąrašas nėra *numerus clausus*, taigi galimi ir kitų klausimų taikytinos teisės nustatymai, susiję su privačiu konkurencijos įgyvendinimu, t. y. nesutartinėmis prievolėmis. Kartu pažymėtina, jog privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo institutas gali būti įgyvendinamas ne tik teismuose, tačiau ir kitokiais būdais, pavyzdžiui, šis klausimas gali būti sprendžiamas arbitraže. Svarbu paminėti, kad ES teisėje arbitražo klausimas sąlyginai gali būti laikomas komplikuoju. ESTT savo praktikoje yra nagrinėjęs klausimą ar arbitražo institucija gali kreiptis dėl preliminarus nutarimo, tačiau Teismas neatsakė ar ES teisės normos galioja tokioms institucijoms apskritai.⁸⁹ Tačiau vis dėlto manytina, jog arbitražas neabejotinai turi būti oficialiai laikoma institucija, kurioje gali būti sprendžiamas šiame darbe nagrinėjamas žalos atlyginimo klausimas. Alternatyvus žalos atlyginimo klausimo sprendimas galimas ir Direktyvoje, kurioje nurodoma ir arbitražo institucija, ir taikinimo ar tarpininkavimo institutai, todėl teigti, kad Reglamento normos įpareigoja tik teismines institucijas, klaidinga.

Kaip buvo minėta, atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvoje privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo praktika yra menka. Tačiau kartu pastebėtina, jog rasti praktikos Vilniaus apygardos teismo nutartyse, kuriose būtų remtasi Reglamentu dėl padarytos skriaudos atlyginimo, kai ginčo šalys yra iš skirtingų valstybių, nepavyko. Taigi darytina išvada, jog Reglamentas galioja jau devynerius metus, tačiau praktiškai Lietuvoje dėl žalos atlyginimo konkurencijos bylose, kuomet reikia nustatyti taikytiną teisę, jis nėra taikomas, t. y. tokių ginčų nėra buvę.⁹⁰

⁸⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“.

⁸⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1999 m. birželio 1 d. sprendimas byloje „*Eco Swiss China Time Ltd. v. Benetton International*“, nr. C-126/96.

⁹⁰ Paieška buvo atlikta naudojantis „Infolex“ duomenų baze (Prieiga per internetą: <<https://www.infolex.lt>>). Paieškoje buvo pasirenkamas laikotarpis nuo 2009 m. sausio mėn. 1 d., įvedus Reglamento pavadinimą, konkrečius jo straipsnius ir kt.

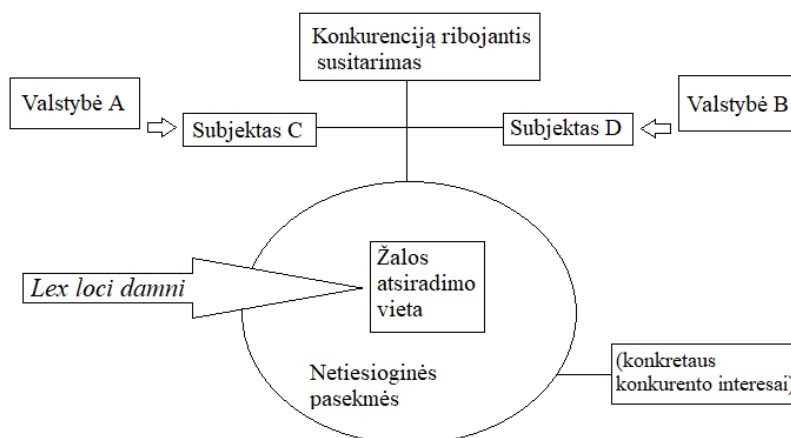
2.2. Taikytinos teisės taisyklės

Atkreiptinas dėmesys, jog Reglamente esančios taisyklės ir jų taikymas praktikoje Lietuvos teisės mokslininkų nėra išsamiai aptartas. Mokslinėje literatūroje yra tik keletas straipsnių, išanalizuotų tik keleto autorių. Tačiau vertinant Roma II taikytinos teisės taisyklės, pastebėtina, jog šiame darbe Reglamento taikymo aktualumas pasireiškia esminiuose 4 ir 6 str. Šiuose straipsniuose yra formuojamos pagrindinės taikytinos teisės taisyklės, t.y. iškilus ginčui, kuris kilo iš nesąžiningos konkurencijos ir konkurencijos laisvę ribojančių veiksmų, jo sprendimo teritorinė tvarka. Pažymėtina, jog 4 str. yra naudojamas ne tik konkurencijos bylose, tačiau ir kituose ginčiuose, nurodytuose Reglamentuose, o 6 str. yra skirtas tik klausimas dėl netinkamo konkurencijos įgyvendinimo.

Visų pirma, reikėtų paminėti, jog Reglamentas suteikia galimybę pasirinkti taikytiną teisę, išskyrus jame nurodytas išimtis. Tačiau tokia pasirinkimo laisvė nėra galima dėl nesąžiningos konkurencijos ir jos laisvę ribojančių veiksmų. Tokia taisyklė yra nustatyta imperatyvia 6 str. 4 d.⁹¹ Vadovaujantis tuo, galima teigti, kad taikytinos teisės taisyklės dėl konkurencijos teisės ginčų (įskaitant ir privatųjį įgyvendinimą) yra absoliučiai imperatyvios ir ginčo šalys (ieškovas – subjektas, kuris patyrė žalą dėl netinkamo konkurencijos teisės įgyvendinimo ir atitinkantis pirmojoje darbo dalyje (žr. „1.2. Įgyvendinimo būdai“) nurodytus reikalavimus; atsakovas – subjektas ar subjektai, kurie savo veiksmais veikė netinkamai įgyvendinant konkurenciją) neturi teisės pasirinkti teisminės institucijos, kurioje bus nagrinėjamas ginčas. Kitaip tariant, *forum shopping* nėra galimas.

Antra, reikėtų pažymėti, jog 4 str. yra formuojama bendroji taikytinos teisės taisyklė:

5 Paveikslas. Bendroji taisyklė (4 str.)

⁹¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“.

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis: Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentu (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“.

Vadovaujantis bendrąja taisykle, ginčas bus priskirtas tos valstybės teisei, kurioje atsirado žala. Ši taisyklė tarptautinėje privatinėje teisėje yra vadinama – *lex loci damni* ir gali būti taikoma ne tik ginčams dėl konkurencijos teisės klausimų taikytinos teisės nustatymui. Remiantis šia taisykle tai reikštų, jog jeigu valstybėje A esantis subjektas sudarytų konkurenciją ribojantį susitarimą su kitu subjektu, valstybėje B, privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo klausimas turėtų būti keliamas būtent ten, kur atsirado žala, o ne ten, kur atsirado atitinkamos netiesioginės pasekmės. Pažymėtina, jog *lex loci damni* principas taikomas tik tuo atveju, kuomet nesąžiningos konkurencijos veiksmai turi įtakos tik konkretaus konkurento interesams⁹². Tai reiškia, kad dėl nesąžiningos konkurencijos patyrė žalą tik vienas subjektas, preziumuojama, kad atitinkamai vykdydamas savo veiklą arba itin siauroje srityje (pavyzdžiui, gamindamas detales, kurios gali būti pritaikytos tik žalą patyrusio subjekto įrenginiams) arba veikdamas rinkoje, kuri tiesiog nėra konkurencinga.

Tolimesnei analizei reikėtų sistemiškai aptarti kiekvieną 6 straipsnio dalį. Pažymėtina, jog pirmojoje straipsnio dalyje nurodoma, kad jeigu nenumatyta kitaip, taikoma tos šalies teisė, kurioje atsirado žala, neatsižvelgiant į tai, kurioje šalyje įvyko žalą sukėlus įvykis ar atsirado netiesioginės pasekmės.⁹³ Tai būtų galima laikyti bendrosios taisyklės bendrąja norma, kadangi kitose straipsnio dalyse numatytos ir bendrosios taisyklės išimtys, t. y. speciali taikytina teisė. Taigi ši straipsnio dalis yra aiški ir nesukelia jokių abejonių dėl taikytos teisės taikymo. Tuo tarpu, straipsnio 2 d. nurodyta, kad jeigu subjekto, kuris yra atsakingas už padarytą žalą ir asmens, kuris ją patyrė, įprastinė gyvenamoji vieta yra žalos atsiradimo metu yra toje pačioje valstybėje, taikoma būtent tos šalies teisė⁹⁴ (lot. *loci domicilii communis*). Vadinasi, šioje straipsnio dalyje nurodoma, kad *lex loci damni* taisyklė nėra taikoma, kuomet abu subjektus sieja tos pačios valstybės teisė. Taip pat ir 3 d. numatoma kita bendrosios taisyklės išimtis – taikytina teisė būtent tos valstybės, jeigu ginčas akivaizdžiai ir pagrįstai yra susijęs su kita nei 4 str. 1 ar 2 d. nurodoma taikytina teisė⁹⁵ (lot. *loci causae*). Tačiau dėl šios straipsnio dalies kyla didesnis

⁹² *Ibid.*, 6 str. 2 d.

⁹³ *Ibid.*, 4 str. 1 d.

⁹⁴ *Ibid.*, 4 str. 2 d.

⁹⁵ *Ibid.*, 4 str. 3 d.

dėmesys, kadangi atsiranda klausimas kaip yra suprantamas ir aiškinamas sąsajumas. Vadovaujantis Reglamento 4 str. 3 d., galima teigti, jog Reglamente nurodomas akivaizdus bei pagrįstas ryšys gali būti grindžiamas jau iki žalos padarymo buvusiais santykiais tarp ginčo šalių. Tačiau kartu paminėtina ir ETT praktika, kadangi kaip aiškina Teismas, ekvivalentiško priežastinio ryšio principas yra pabrėžiamas tiesioginių sąsajų ir neigiamų padarinių numatymo galimybe. Paties ieškovo neatsargus elgesys ar trečiųjų asmenų veiksmai gali „nutraukti“ tiesioginio priežastinio ryšio grandinę.⁹⁶ Taigi pagal tai kas išdėstyta, galima teigti, jog bendroji Reglamento taikytina kolizijos taisyklė pasižymi dėmesio skyrimu klausimui ar ginčo šalys neturi gyvenamosios vietos toje pačioje valstybėje, jeigu ne, taip pat sprendžiama ar ginčo dalykas (deliktas) nėra akivaizdžiai susijęs su kitos valstybės teise. Tačiau vadovaujantis pirmąja straipsnio dalimi, ginčas dėl nesąžiningos konkurencijos, kai pažeidžiami tik vieno subjekto interesai yra sprendžiamas pagal tos valstybės teisę, kurioje atsirado žala.

Pažymėtina, kad Reglamento 6 str. numato specialiąsias taikytinos teisės taisykles deliktinėms prievolėms, kilusioms iš konkurencijos teisės. Svarbu atkreipti dėmesį, jog pati straipsnio struktūra yra suformuota taip, kad pirmoji ir antroji straipsnio dalys yra skirtos klausimams dėl nesąžiningos konkurencijos, o trečioji dalis dėl konkurencijos laisvę ribojančių veikslių. Paminėtina taip pat, kad ketvirtoji straipsnio dalis yra skirta jau minėtam imperatyvui dėl draudimo šalims susitarti dėl taikytinos teisės Reglamento 6 str. nurodytiems klausimams. Be kita ko, šis straipsnis yra skirtas nustatyti taikytiną teisę būtent tokiems atvejams, kuomet subjektas, kuris veikė ribojant konkurencijos laisvę arba ją vykdė nesąžiningai, padarė galimai žalos daugiau nei vienam subjektui (kadangi, kaip nurodyta aukščiau, tokiais atvejais taikytina teisė nustatoma pagal Reglamento 4 str.) arba subjekto veikslių padariniai pasireiškė netgi daugiau nei vienoje valstybėje. Šiais atvejais kyla klausimas pagal ką turėtų būti nustatoma ginčo sprendimo vieta, kadangi nesivadovaujant Reglamento pateiktomis imperatyviomis taisyklėmis ganėtinai sunku nustatyti koks ginčo elementas turėtų būti laikomas prioritetu ir būti esminiu reiškiniu paskiriant taikytiną teisę. Taigi, kaip buvo minėta įvade, šiame darbe analizuojama tema tik jau įsigaliojus Reglamentui bei Direktyvai, tačiau sunku įsivaizduoti su kokiomis kolizinėmis problemomis turėjo susidurti teisminės institucijos, sprendžiant taikytinos teisės klausimą. Taigi būtent todėl Reglamento specialusis straipsnis dėl konkurencijos ginčų turi ypatingą praktinę naudą. Roma II 6 str. 1 d. nurodoma, kad dėl nesąžiningos konkurencijos veikslių atsirandantiems deliktams yra taikoma 6 str. 2 d., kuri nukreipia į

⁹⁶ CIVILKA, M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas. Teisinės Problemos, Nr. 1 (51), 2006, p. 27.

bendrosios dalies taikymą. Tiek pirmoji, tiek antroji straipsnio dalys yra skirtos kolizijų sprendimui dėl nesąžiningos konkurencijos, bet pagrindinis jų skirtumas yra tas, jog jeigu padariniai įtakojo tik vieną subjektą, tuomet taikoma bendroji taisyklė.⁹⁷ Tačiau jeigu padariniai atsirado ir turėjo įtakos daugiau nei vienam subjektui (pvz: didelei tiesioginių pirkėjų grupei), tuomet yra taikoma tos šalies teisė, kurioje galėjo atsirasti poveikis. Kitaip tariant, taikoma *lex loci damni* taisyklė. Reglamento konstatuojamojoje dalyje nurodyta, jog šio straipsnio dalies taisyklė neturėtų būti laikoma 4 str. išimtimi, o veikiau specialiąja taisykle⁹⁸. Anot V. Mizaro, ši taisyklė veikiau yra siejama su rinka, kurioje pasireiškia nesąžiningos konkurencijos neigiami padariniai⁹⁹. Taip pat pažymėtina, jog Reglamentas išskiria ir pagrindinius nesąžiningos konkurencijos „prevencijos tikslus“ - a) konkurentų, vartotojų ir plačiosios visuomenės apsauga; b) tinkamos rinkos ekonomikos veikimo užtikrinimas¹⁰⁰. Taigi manoma, kad efektyviai įgyvendinat šiuos tikslus, subjektų, patyrusių žalą, skaičius turėtų mažėti.

Kaip minėta, Roma II 6 str. 3 d. skirta nustatyti taikytiną teisę ginčams dėl konkurencijos apribojimo nesutartinėms prievolėms. Šių taisyklių taikymas galima vadovaujantis tiek ES, tiek nacionalinės valstybės narės (arba ne valstybės narės, atsižvelgus į universalios Reglamento taikymo principą) teisės normomis. Straipsnio dalis išskiria du konkurencijos apribojimo atvejus:

- a) kuomet padariniai atsirado tik vienoje valstybėje (Roma II 6 str. 3 d. a) p.)¹⁰¹;
- b) kuomet padariniai atsirado daugiau nei vienoje valstybėje (Roma II 6 str. 3 d. b) p.)¹⁰².

Vadovaujantis šiuo, konstatuotina, jog esant atvejui, kai subjektas savo konkurenciją ribojančiais veiksmais padaro žalą, kurios padariniai pažeidė nacionalinę, t. y. vienos valstybės rinką ir jų subjektų interesus, taikoma būtent tos valstybės teisės normos. Tai akivaizdžiai reiškia, kad rinką, kuriai buvo padaryta tiesioginė įtaka.¹⁰³ Vadinasi, jeigu subjektas ar subjektai C netinkamai įgyvendino konkurenciją ir ją ribojo, padariniai atsiradę valstybėje D reiškia tos vietos teisės normų taikymą. Tačiau kita straipsnio dalis (6 str. 3 d. b) p.) reglamentuoja atvejį, kai poveikis rinkai atsirado arba gali atsirasti daugiau nei

⁹⁷ STONE, P. *EU Private International Law*. Second edition. Edward Elgar Publishing Limited: United Kingdom, 2010, p. 401.

⁹⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“. 21 konstatuojamoji dalis. 21 konstatuojamoji dalis.

⁹⁹ MIZARAS, V. Tarptautinės privatinės teisės vienodinimo Europos Sąjungoje rezultatai: reglamentai Roma I ir Roma II. *Justitia*, Nr. 4 (70), 2008, p. 21.

¹⁰⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“. 21 konstatuojamoji dalis.

¹⁰¹ *Ibid.*, 6 str. 3 d. a) p.

¹⁰² *Ibid.*, 6 str. 3 d. b) p.

¹⁰³ STONE, P. *EU Private International Law*. Second edition. Edward Elgar Publishing Limited: United Kingdom, 2010, p. 402.

vienoje šalyje¹⁰⁴. Susidarius tokiai faktinei situacijai, ginčo sprendimo vieta bus ta, į kurią kreipiasi nukentėjusysis (lot. *lex loci fori*), jeigu šioje valstybėje turi gyvenamąją vietą atsakovas ir joje buvo pažeista rinka¹⁰⁵. Tačiau galimai gali kilti sunkumų nustatant atitinkamą rinką tais atvejais, kuomet atsakovo veikla internete veikia konkurentus ar klientus daugelyje šalių; kaip ir melagingų teiginių skleidimas apie paties atsakovo produktus, kurie leidžia atsakovui pasisavinti konkurentų rinkos dalį.¹⁰⁶ Tokiais atvejais atrodo, kad skirtingų rinkų įstatymų taikymas paskirstant žalą, tiesiogiai susijusią su kiekviena valstybe, gali sukelti sudėtingumą ir painiavą. Ši taisyklė taip pat aiškinama taip, kad tais atvejais, kuomet ieškovas pareiškia ieškinį, remiantis taikytinos teisės taisyklėmis, daugiau nei vienam atsakovui, jis privalo paremti savo reikalavimą įrodymais, kurie pagrindžia atsakovo padarytą tiesioginę ir pagrįstai numatomą įtaką pažeistai rinkai.¹⁰⁷ Tai laikytina kaip ieškovui suteikta alternatyva, kadangi jis turi teisę pasirinkti grįsti savo ieškinį teismo, kuriame iškelta byla, teise¹⁰⁸. Tokį reglamentuojamą taikytinos teisės taikymą kur kas lengviau įsivaizduoji panaudojant jį praktikoje. Kaip konkretų pavyzdį, V. Mizaras išskiria atvejį, t. y. jeigu Lietuvos ir Čekijos bendrovės sudarys konkurencijos teisei prieštaraujantį susitarimą dėl kainų fiksavimo, kuris turės neigiamą įtaką Lietuvos rinkai, tai tarkim, ieškinys dėl žalos, atsiradusios dėl tokio susitarimo, atlyginimo galės būti paduotas abiem bendrovėms Lietuvos teisme (pagal vieno iš atsakovų verslo vietą), ir prievolei galės būti taikoma vien Lietuvos teisė¹⁰⁹. Pastebėtina, kad šios taisyklės paskirtis yra aiškinama kaip, kad siekis sumažinti svetimos valstybės teisės taikymo sunkumus ir išlaidas¹¹⁰. Tokią poziciją vertintina teigiamai, tačiau autorės nuomone, toks taisyklių reglamentavimas yra naudingas ne tik ekonomine prasme, bet kartu tai teikia nauda ir patiems nukentėjusiesiems, kadangi jiems yra suteikiama galimybė kreiptis dėl žalos atlyginimo jiems patogesnėje teritorijoje, kuri buvo viena iš verslo vietų, kuriose veikė pažeidėjai. Pagal tai kas išanalizuota dėl Roma II 6 str. specialiosios taisyklės apimtimi,

¹⁰⁴ Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“. 21 konstatuojamoji dalis. 6 str. 3 d. b) p.

¹⁰⁵ MIZARAS, V. Roma II reglamentas ir Lietuvos tarptautinė privatinė teisė. *Iš* Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum Valentinas Mikelėnas. Justitia: Vilnius, 2008, p. 222.

¹⁰⁶ STONE, P.; FARAH, Y. Research handbook on EU Private International Law. Edward Elgar Publishing Limited: United Kingdom, 2015, p. 19.

¹⁰⁷ STONE, P. *EU Private International Law*. Second edition. Edward Elgar Publishing Limited: United Kingdom, 2010, p. 402.

¹⁰⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“. 21 konstatuojamoji dalis. 6 str. 3 d. b) p.

¹⁰⁹ MIZARAS, V. Roma II reglamentas ir Lietuvos tarptautinė privatinė teisė. *Iš* Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum Valentinas Mikelėnas. Justitia: Vilnius, 2008, p. 222.

¹¹⁰ Europos Parlamento pranešimas dėl bendro teksto dėl Roma II reglamento priėmimo (A6-0257/2007), p. 9. *Iš* MIZARAS, V. Tarptautinės privatinės teisės vienodinimo Europos Sąjungoje rezultatai: reglamentai Roma I ir Roma II. Justitia Nr. 4 (70), 2008, p. 22.

manytina, jog straipsnio dalis pakankamai išsamiai reguliuoja žalos atlyginimą dėl konkurenciją ribojančių veiksmų.

Taigi atsižvelgus į tai kas išdėstyta šioje darbo dalyje, galima daryti išvadą, jog Roma II Reglamente esančios taisyklės yra vienas iš pagrindinių būdų spręsti taikytinos teisės klausimus, kurie susiję su žalos, padarytos subjektams veikiant netinkamai įgyvendinant konkurencijos teisės normas. Reglamentas numato atskiras taisykles atvejams, kai žala atsiranda dėl nesąžiningos konkurencijos ir atvejams, kai skriauda ieškovui padaryta dėl konkurenciją ribojančių veiksmų. Taisyklės taip pat atskirai išskiria atvejus tiek ginčams, kai žala, dėl minėtų veiksmų, padaroma vienam subjektui, tiek atvejus, kai žala atsiranda netgi kelių valstybių teritorijose. Būtent dėl tokio išsamaus reguliavimo praktikoje turėtų būti dažniau atsižvelgiama į šias suformuotas taisykles, kadangi jis išsprendžia pagrindinius privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo kolizinius klausimus.

2.3. *Brexit* įtaka

Dauguma mokslininkų savo darbuose ypatingai išskiria JAV vaidmenį konkurencijos teisėje, tačiau vis dėlto neabejotinai reikėtų išskirti ir Jungtinę Karalystę (toliau – „JK“), kuri ES turi itin reikšmingą vaidmenį nagrinėjant ginčus dėl tinkamo konkurencijos įgyvendinimo. JK pasižymi ypatingai didele nauda bendrai ES konkurencijos teisei, kadangi būtent ji yra laikoma pirmtake šalimi, leidžianti subjektams kreiptis dėl žalos, padarytos SESV 101 ir 102 str.¹¹¹. Tarptautinėje privatinėje teisėje JK jurisdikcija dažnai pasirenkama sprendžiant įvairius komercinius ginčus, naudojant *forum shopping* praktiką. Tačiau, kaip jau buvo minėta, privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo kontekste, remiantis Reglamentu Roma II, pasirinktinė teisė nėra galima. Nepaisant to, dar 2016 m. birželio mėn., JK nusprendė pasitraukti iš ES ir tai neabejotinai sukelia daug klausimų kaip toks pasitraukimas gali daryti įtaką bendrą privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo politiką. Pažymėtina, jog pastarąsias dvi dekadas JK turėjo lyderės vaidmenį ES konkurencijos teisėje¹¹². Manytina, jog tokiam vaidmeniui didžiausią reikšmę turėjo didelės ekonominės rinkos buvimas, o tai sąlygojo įstatymų leidėją bei praktikus atitinkamai siekti sudaryti sąlygas bei nustatyti taisykles, kuriomis vadovaujantis, rinkai būtų suteikiamos galimybės sąžiningai bei neribojant kitų konkurentų, didinti produktyvumą. Dėl minėtos *forum shopping* praktikos, ekonomika su laiku tik plėtėsi, kadangi JK jurisdikcija naudinga ne tik sprendžiant bendrus komercinius ginčus, tačiau dėl nacionalinės teisės kartu ir sudaromos naudingos sąlygos vykdyti savo veiklą. Taigi nors galutinio sutarimo dėl visų *Brexit* pasekmių šio tyrimo metu dar nėra, tačiau klausimas yra aktualus jau dabar. Be kita ko, manoma, kad *Brexit* turėtų būti laikomas tikru iššūkiu tiek politine, tiek teisine prasme, kadangi tai paliks didelę įtaką taikiamam laikotarpiui, kuris tęsėsi nuo Antrojo pasaulinio karo laikų¹¹³. Tačiau šiame darbe *Brexit* didžiausias aktualumas pasireiškia pagrindiniuose teisės aktuose – Direktyvoje dėl žalos atlyginimo ir neabejotinai Reglamente Roma II.

Pažymėtina, kad nors *Brexit* buvo paskelbtas, kaip minėta, dar 2016, JK Direktyvą dėl žalos atlyginimo į savo nacionalinę teisę perkėlė. Neabejotinai JK taip pat iki dabar galioja Roma II Reglamentas. Būtent šie du teisės aktai ES mastu laikomi pagrindiniais dokumentais ne tik šiame darbe, tačiau ir įgyvendinant žalos atlyginimo klausimą

¹¹¹ *Garden Cottage Foods v. Milk Marketing Board*. [1984] AC 130 (HL).

¹¹² *Brexit* o konkurencijos teisės darbo grupės pranešimas. p. 5. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 vasario 25 d.]. Prieiga internetu: <<http://www.bclwg.org/wp-content/uploads/2017/07/BCLWGConclusionsandRecommendations-Final.pdf>>.

¹¹³ BARNARD, C. Law and Brexit. *Oxford Review of Economic Policy*, Volume 33, Number S1, 2017, pp. S4–S11, p. S10.

konkurencijos teisėje. Tačiau akivaizdu, jog šių teisės aktų leidėjas yra ES institucijos ir dėl *Brexit* gali kilti klausimas ar šie teisės aktai ir toliau saistys JK. Neabejotinai *Brexit* reikšmė atsispindi ir santykiuose su trečiomis valstybėmis. Kadangi konkurencijos teisė ir jos privatusis įgyvendinimas yra neatsiejami nuo prekybos santykių, Japonija taip pat kelia susidomėjimą kokie bus *Brexit* padariniai. Susirūpinimas kyla būtent dėl to, jog daugiau nei tūkstantis kompanijų, įskaitant tokias kaip – *Toyota; Nissan; Honda* ir *Hitachi*, yra investavusios į JK. Tačiau JK atsiskyrus nuo ES, tikėtina, jog Japonijai prireiks sudaryti atskirą bendradarbiavimo susitarimą.¹¹⁴ Aptariant Direktyvos dėl žalos atlyginimo aktualumą, svarbu tai, kad Direktyva savo taikymo prasme yra aktuali tik savo valstybėms narėms. Tai reiškia, jog trečiosioms šalims jos normos yra neprivalomos. Be kita ko, kadangi JK jau yra padariusi pakeitimus savo nacionalinėje teisėje pagal šią Direktyvą. Todėl jos konkurencijos teisę reglamentuojantys vidaus įstatymai (Konkurencijos įstatymas¹¹⁵ ir Įmonių įstatymas¹¹⁶) atitinka bendrus ES privataus konkurencijos teisės užtikrinimo „standartus“. Paminėtina, jog JK Konkurencijos įstatyme yra nurodžiusi reikalavimą savo nacionalines normas aiškinti atsižvelgus į ETT praktiką¹¹⁷. Tačiau kaip teigia P. Willis ir R. Eccles, tikėtina, jog JK gali tokias nuostatas išbraukti iš savo vidaus įstatymų.¹¹⁸ Taigi jeigu patyrę vietos praktikai mano, jog JK vidaus įstatymai gali būti lengvai pakeičiami, tuomet tai gali kelti tvirtas abejones kas gali būti toliau.

Neabejotinai teigiamai vertinama Direktyva, jos turinys ir taikymas, tačiau *Brexit* vis dėlto gali reikšti net ir tokių – naudingų teisės normų pakeitimą į kitas, JK manymu, labiau jai naudingas normas. Tokią nuomonę formuoja ir pasirinktas *Brexit* modelis, kurio pasekmė bus ne tik ES palikimas, tačiau kartu ir narystės pabaiga Muitų Sąjungoje ir Bendrojoje rinkoje¹¹⁹. Žinoma, JK siekia „bendradarbiauti“, t. y. palaikyti tolimesnę ekonominę politiką, o kitaip tariant – išeiti iš bet kokių sąjungų, tačiau likti „draugiškuose“ santykiuose. Kartu paminėtina, jog esant atvejui, kad JK išeitų tik iš ES, tačiau pasiliktu Europos Ekonominėje Erdvėje (EEE), konkurencijos bendra politika ir kartu (manytina)

¹¹⁴ NAKANISHI, Y. Characteristics of EU Free Trade Agreements in a Legal Context: A Japanese Perspective. *Is European Yearbook of International Law*, 2017. p. 460. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.springer.com/it/book/9783319588315>>.

¹¹⁵ The Competition Act 1998.

¹¹⁶ The Enterprise Act 2002.

¹¹⁷ The Competition Act 1998. 60 sk. 2 d. b p.

¹¹⁸ WILLIS, P.; ECCLES, R. *Brexit: Competition law implications*. 2017. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.twobirds.com/en/news/articles/2016/uk/competition-law-implications-of-a-brexit>>.

¹¹⁹ Europos Vadovų Tarybos (50 str.) derybų dėl „Brexit’o“ gairės. 2017 m. gruodžio 15 d. p.3. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.consilium.europa.eu/media/32236/15-euco-art50-guidelines-en.pdf>>.

privataus įgyvendinimo reglamentavimas ženkliai liktų nepakitęs¹²⁰. Tačiau gali būti išskiriamas dar vienas probleminis *Brexit* momentas – ES noras įteisinti santykius su JK tik po *Brexit* pabaigos¹²¹. Tai reikštų, jog šiuo metu bandoma išspręsti visus klausimus dėl atsisiskyrimo, tačiau ne dėl ateities santykių užtikrinimo. Tačiau reikėtų atsižvelgti į Europos Sąjungos sutarties (toliau – „ESS“) 50 str., kadangi jame nurodoma, kad išstojimo iš ES procedūros metu turi būti aptarti ir klausimai dėl tolimesnių santykių tarp ES ir pasitraukiančios valstybės narės¹²². Taigi ar bus sudaromos atitinkami susitarimai dėl bendradarbiavimo privataus konkurencijos įgyvendinimo tikslais, galima tik preziumuoti. Be to, kaip minėta, ES teikia ypatingą dėmesį konkurencijos politikai ir konkurencijos teisės įgyvendinimui, todėl manytina, jog ES institucijos sieks kuo įmanoma greičiau sudaryti tinkamą reguliavimą šioje srityje su JK.

Be kita ko, yra autorių, kurie mano, jog nėra priežasčių, kurios darytų ženklų įtaką privataus konkurencijos teisės įgyvendinimui. Pagrindinis klausimas yra keliamas dėl SESV 101 ir 102 str. taikymo. Tačiau tokių autorių teigimu, nėra priežasties kodėl šiomis normomis JK negalėtų remtis.¹²³ Dėl konkurencijos politikos ir konkurencijos teisės didelių pokyčių negalimumo pritariama ir argumentu, jog šiuo metu šiam klausimui yra priimtas tarptautinis konsensusas, kurio dėka vyrauja panašus požiūris konkurencijos politikai ir jos normoms¹²⁴. Analizuojant SESV 101 ir 102 str. tolimesnį veikimą JK teisinėje sistemoje, pagrindinis būdas užtikrinti galimybę kreiptis dėl žalos padarymo pagal minėtus straipsnius yra palikti egzistuoti JK esančias nuostatas, kuriose nurodoma, kad šalys gali kreiptis pagal SESV 101 ir (arba) 102 str. ir, kad teismas ar taryba yra įpareigoti remtis ES sprendimais dėl pažeidimo. Šių nuostatų laikymasis padėtų užtikrinti, kad JK teismai ir toliau teiktų galimybę efektyviam žalos atlyginimui dėl bet kokio ES teisės pažeidimo, dėl kurio atsirado žala.¹²⁵ Tie patys autoriai taip pat nagrinėja Direktyvos dėl žalos atlyginimo taikymą, kadangi, kaip minėta, jos normos jau yra perkeltos į JK vidaus teisę. Kartu teigiama, jog tai padėtų ir toliau užtikrinti, jog JK teismai būtų palankia vieta

¹²⁰ WAGNER-VON PAPP, F. Competition Law in EU Free Trade and Cooperation Agreements (and What the UK Can expect After Brexit). *European Yearbook of International Economic Law 2017* (EYIEL 2017), Forthcoming, p. 345. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2961721>.

¹²¹ BARNARD, C. Law and Brexit. *Oxford Review of Economic Policy*, Volume 33, Number S1, 2017, pp. S4–S11, p. S7.

¹²² Europos Sąjungos sutartis. OL C 326, 2012 10 26.

¹²³ FINGLETON, J., et al. The implications of Brexit for UK competition law and policy. *Journal of Competition Law & Economics*, 13(3), 389–422. p. 398.

¹²⁴ FISHER, S. *A vision of UK competition law after Brexit*. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. vasario 27 d.]. Prieiga internetu: <<http://www.cms-lawnow.com/ealerts/2017/09/a-vision-of-uk-competition-law-after-brexit>>.

¹²⁵ FINGLETON, J., et al. The implications of Brexit for UK competition law and policy. *Journal of Competition Law & Economics*, 13(3), 389–422, p. 398.

bylinėjimuisi dėl konkurencijos ginčų.¹²⁶ Tačiau šiuo atveju yra reikšmingas ir pačios JK požiūris, kadangi reiškiamą poziciją, jog paliekant ES įsipareigojama paversti JK geriausia vieta verslui. Tai reiškia puoselėti aukštos kokybės, stabilią ir nuspėjamą reguliavimo aplinką, tuo tarpu kartu aktyviai siekiant sumažinti nereikalingo reguliavimo išlaidas ir palaikyti inovatyvius verslo modelius.¹²⁷ Kadangi galutinio varianto dar nėra, galima tik spėti ar į tokį novatorišką JK požiūrį įeis ir Direktyvos normų palikimas vidaus teisėje.

Galiausiai, koku mastu ieškovai ir toliau pateiks ieškinius JK dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų po *Brexit*, priklausys nuo taikomų jurisdikcijos ir teismo sprendimo vykdymo taisyklių. Būtent todėl paminėtinas ir Roma II Reglamentas. Kaip minėta aukščiau, jis turi ypatingą reikšmę tarptautiniam privataus konkurencijos teisės įgyvendinimui. Nors Reglamentas yra ES teisės aktas, tačiau kaip nurodyta jame, jame esančios suformuotos jurisdikcijos taisyklės gali būti taikomos ir trečiosioms valstybėms. Kadangi JK po *Brexit* ES atžvilgiu taps trečiaja šalimi, formaliai Reglamento turinys jai galės būti taikomas. Tačiau šioje situacijoje kyla klausimas, ar Reglamento normos galės būti taikomos absoliučiai. Turima omenyje, jog jeigu JK esantis subjektas veiks priešingai nesąžiningai konkurencijai arba bus kartu kartelio ar kitokio konkurenciją ribojančio susitarimo dalyvis, ar Roma II nuostatos galios abipusiškai, t. y. jomis bus galima remtis dėl žalos padarytos JK teismuose. Teoriškai nėra priežasties manyti kodėl toks pagrindas nebūtų galimas, bet galima situacija, jog Reglamente galėtų atsirasti specialiosios nuostatos dėl normų netaikymo JK atžvilgiu (pavyzdžiui, Danija). Tačiau klausimas, ar galima nustatyti tokią išimtį valstybei, kuri nėra valstybė narė? Reglamente tokių draudžiamųjų normų nėra numatyta, bet vertėtų atsižvelgti ar ES teisės aktas gali reguliuoti ne valstybės narės dalyvavimą. Šiuo atveju, tikriausiai ne. Taigi todėl tikėtina, kad Reglamento nuostatos ir toliau galios taikytinos teisės nustatymui konkurencijos ginčams, susijusiems su JK. Derybiniuose nurodymuose dėl pereinamojo laikotarpio buvo taip pat nurodoma, kad valstybė narė, kuri išstoja iš ES negali turėti tokių pačių pareigų ir teisių, kartu ir naudotis tokiomis pat privilegijomis, kaip valstybė, kuri yra ES narė¹²⁸. Todėl JK tiek formalia (procedūrine), tiek praktine (būtų nenaudinga nesinaudoti jau sureguliuota sistema) prasme neturėtų atsisakyti, jog Roma II negalėtų būti taikomas ginčų sprendime. Be kita ko, apibendrintai galima teigti, kad po *Brexit* vartotojai praras sustiprintą apsaugą,

¹²⁶ *Ibid.*, p. 401.

¹²⁷ The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union. *Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of Her Majesty*. 2017, p. 45. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/589191/The_United_Kingdoms_exit_from_and_partnership_with_the_EU_Web.pdf>

¹²⁸ Derybiniai nurodymai dėl pereinamojo laikotarpio. 2018 m. sausio 29 d. p. 5. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.consilium.europa.eu/media/32577/negotiatingdirectives.pdf>>.

kurią vartotojai ir įmonės gauna dėl EK įgyvendinimo veiksmų JK kaip ES valstybės narės. JK vidaus (nacionalinės) privataus įgyvendinimo taisyklės numato, kad JK reguliavimo institucijos ar EK sprendimas, jog buvo pažeista konkurencijos teisė, nacionaliniams teismams yra privalomi konkurencijos žalos atlyginimo tikslais. Tai buvo laikoma itin naudinga vartotojams, kadangi ieškovams nebuvo pareigos įrodyti konkurencijos pažeidimo fakto, įrodyti reikėjo tik jų patirtą žalą. Tai ypač svarbu esant karteliams, atsižvelgus į dažną jų tarptautinį ir itin slaptą pobūdį, susijusį su informacijos ir įrodymų gavimo sunkumais.¹²⁹

Taigi vadovaujantis tuo kas išdėstyta, galima teigti, kad Direktyvos taikymo klausimas turi neatsiejamą reikšmę *Brexit* padariniams dėl konkurencijos bylų, tačiau tarptautinės privatinės teisės prasme, Reglamento Roma II taikymas galėtų sukelti daugiausiai klausimų. Vienodas jurisdikcijų taisyklių taikymas privataus konkurencijos teisės bylose kasdien įgyja vis didesnę reikšmę, taigi po *Brexit*, JK atsisakius jį taikyti, tai galėtų sukelti tikrą sąmyšį žalos atlyginimo sprendimo klausimuose.

¹²⁹ GORMSEN, L. L. *FAQ: Brexit and UK Competition Law*. British Institute of International and Comparative Law, 2017, p. 4. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. vasario 28 d.] Prieiga internetu: <https://www.bicil.org/documents/1581_faq_-_competition_law_and_brexit.pdf?showdocument=1>.

3. Europos Sąjungos valstybių narių subjektų konkurenciją pažeidžiančių ar ją ribojančių susitarimų jurisdikcija su trečiosiomis valstybėmis

3.1.JAV

Globalus konkurencijos taisyklių vienodinimas yra jau ne kartą pabrėžtas šiame amžiuje. Net ir dviejų JAV įmonių susijungimas¹³⁰ gali turėti įtakos konkurencijos politikai ES. Taigi naujų tarptautinių privatinų santykių atsiradimas ir dažnėjimas neatsiejamas nuo privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo. Tačiau aktualumas pasireiškia ne tik santykių, bet ir galimų kolizijų atsiradime.

Atsivėlgus į tai, kas buvo nagrinėta pirmojoje darbo dalyje (žr. „1.1. Įgyvendinimo būdai“), akivaizdu, jog JAV esanti žalos atlyginimo sistema kontrastingai skiriasi nuo nuostolių atlyginimo taisyklių ES. Pagrindinis ir aktualiausias skirtumas – ES draudimas ieškovui priteisti didesnius nuostolius nei yra padaryta faktinė žala. Kaip minėta, JAV esanti sistema, skirtingai nei ES, sėkmingai taiko trigubų nuostolių institutą ir galimai tai atneša dažnesnę pergalę nukentėjusiems nuo netinkamo konkurencijos įgyvendinimo. Todėl laikoma, jog privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo bylų praktikoje pasitaiko kur kas daugiau negu viešojo sektoriaus bylų¹³¹. Tačiau tokie skirtumai vis vien nepaneigia JAV ir ES bendrų ekonominių interesų ir siekio sureguliuoti konkurenciją reguliuojančių principų veikimą. Kartu pabrėžtina, kad bendra rinka yra akcentuojama ne tik ES mastu, tačiau ir globaliai. Kaip vieną iš tokių atvejų pavyzdžių galima išskirti *Google* kompaniją, kadangi ji veikia visame pasaulyje ir būtent tokiu būdu daro poveikį visai bendrai pasaulinei rinkai globaliai. Taigi dėl šios priežasties ne veltui „Google“ yra buvusi kaip ginčo šalis ne vienoje jurisdikcijoje – pradedant ES, įskaitant Indiją ir baigiant JAV esančia rinka¹³². Tačiau jurisdikcijos klausimas – ar užsienio valstybės ieškovai (pavyzdžiui, ES nukentėję subjektai) gali kreiptis dėl žalos atlyginimo JAV teismuose, jeigu žala atsirado ar pasireiškė už JAV teritorijos ribų¹³³. Būtent dėl šių priežasčių buvo sudarytas susitarimas, nustatantis abipusiškai naudingo pripažinimo principų taikymą vykdant jų (JAV ir ES) konkurencijos įstatymus¹³⁴ (toliau – „susitarimas tarp ES ir JAV“). Taigi, kaip nurodoma susitarime, šio dokumento tikslas yra padėti užtikrinti, kad tarp ES ir JAV vykstančiai prekybai ir

¹³⁰ Europos Komisijos konkurencijos procedūras nagrinėjančio pareigūno galutinė ataskaita. „Dow/DuPont“, bylos nr. Case M.7932. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/additional_data/m7932_13669_3.pdf>.

¹³¹ CRANE, D. A. *The Institutional Structure of Antitrust Enforcement*. Oxford University Press: New York, 2011, p. 163.

¹³² WHISH, R.; BAILEY, D. *Competition law*. Eight edition. Oxford university press: United Kingdom, 2015, p. 519.

¹³³ *Ibid.*, p. 523.

¹³⁴ Susitarimas tarp Europos Bendrijų ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės, nustatantis abipusiškai naudingo pripažinimo principų taikymą vykdant jų konkurencijos įstatymus. OL L 173, 1998 6 18.

investicijų srautams, konkurencijai ir vartotojų gerovei, teritorijose netrukdyt antikongrenciniai veiksmai, už kurių atlikimą vienos arba abiejų šalių konkurencijos įstatymuose gali būti numatytos teisės gynybos priemonės¹³⁵. Taip pat kaip dar vienas tikslas yra išskiriamas tikslas nustatyti bendradarbiavimo procedūras, kad būtų kuo veiksmingiau ir efektyviau laikomasi konkurencijos įstatymų, kuriais vadovaudamasi vienos šalies konkurencijos institucijos paprastai vengs paskirstyti turimus išteklius, kad nutrauktų antikongrencinius veiksmus daugiausia vykstančius kitos šalies teritorijoje ir daugiausiai skirtus šiai teritorijai, jei tos kitos šalies konkurencijos institucijos gali ir yra pasirengusios išnagrinėti tuos veiksmus ir imtis prieš juos veiksmingų sankcijų, kurios yra numatytos tos šalies įstatymuose¹³⁶. Taigi, kitaip tariant, susitarime tarp ES ir JAV yra siekiama uždrausti bet kokią antikongrencinę veiklą, kuri kenktų kitai Susitarimo šaliai ir atsiradus tokiems veiksmams sukurti bendradarbiavimą, kurio dėka veiksmai būtų kaip įmanoma efektyviau panaikinti. Tačiau kartu pažymėtina, jog šis susitarimas nors ir nurodo aiškius ir pasiekiamus tikslus, tačiau iš tikrųjų praktikoje jo neužtenka, kad būtų išspręsti jurisdikcijų konfliktai. Labiausiai tai atsiskleidžia viešajame konkurencijos įgyvendinime. Kaip vienas iš pavyzdžių galėtų būti 2004 m. JAV nagrinėta byla¹³⁷, kurioje susidarė taikytinos teisės klausimas. Iš pradžių, buvo teigiama, jog atsakovas – bendrovė *Intel* pažeidė ES konkurencijos teisę. Pažeidimai jau buvo pastebėti ir EK. Tačiau ginčas vis dėlto nagrinėtas JAV, panaudojant užsienio (ES) įrodymus. Minėtas susitarimas turi didžiausią įtaką būtent dėl įrodymų apsikeitimo, susitarime tarp ES ir JAV tam yra skiriamas ypatingas dėmesys. Kartu išskiriamas didelis dėmesys ir vykdymo veiksmams. Susitarimo 4 str. nurodoma galimybė susitarti dėl vykdymo veiksmų, dėl kurių būtų priimtas sprendimas arba kurie yra svarstomi, atidėjimo arba sustabdymo¹³⁸. Tačiau, kad toks atidėjimas ar sustabdymas įvyktų, keliamos dvi sąlygos nagrinėjamiems antikongrenciniams veiksmams: a) veiksmai neturi didelės, tiesioginės ir pagrįstai numatomos įtakos vartotojams valstybei, kuri prašo tokių atidėjimo arba sustabdymo; b) jei antikongrenciniai veiksmai daro tokią įtaką prašančiosios šalies vartotojams, jie daugiausiai atliekama kitos susitarimo šalies teritorijoje ir daugiausiai nukreipti į ją¹³⁹. Atkreiptinas dėmesys, jog šios susitarimo nuostatos turėtų būti laikomos labiau naudingomis viešajam, o ne privačiajam konkurencijos įgyvendinimui. Tačiau svarbu tai, kad jeigu

¹³⁵ *Ibid.*, 1 str. 2 d. a p.

¹³⁶ *Ibid.*, 1 str. 2 d. b p.

¹³⁷ *Intel Corporation v. Advanced Micro Devices, Inc.*, 542 U.S. 241, 124 S.Ct. 2466, 159 L.Ed.2d 355 (2004).

¹³⁸ Susitarimas tarp Europos Bendrijų ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės, nustatantis abipusiškai naudingo pripažinimo principų taikymą vykdant jų konkurencijos įstatymus. OL L 173, 1998 6 18. IV str. 1 d.

¹³⁹ *Ibid.*, IV str. 2 d. i) ir ii) p.

matomai antikonkurenciniai veiksmai darys pakankamai didelę, tiesioginę ir pagrįstai numatomą įtaką vartotojams, tuomet sustabdymas ar atidėjimas nebus galimas. Tai reiškia, jog esant atvejui, kuomet vartotojams atsiranda svarbūs ir sąlyginai didelio masto žalingi padariniai, susitarimas neleidžia „laukti“. Tokiu būdu, galima teigti, saugomi vartotojų interesai. Taigi nors ir netiesiogiai, tačiau susitarimas reguliuoja bei palengvina kartu ir privatųjį konkurencijos įgyvendinimą.

Be kita ko, minėta JAV byla nėra vienintelis pavyzdys kuomet kyla jurisdikcijos klausimas. Vertėtų paminėti seną, tačiau pavyzdinį dviejų kompanijų *Boeing* ir *McDonnell Douglas* susijungimą. Šios dvi bendrovės buvo globaliai įžymios dėl orlaivių gamybos ir jų pagrindė veikla klostėsi JAV. Tuomet *Airbus Industrie*, Europos konkurentų orlaivių gamybos konsorciumas, kuriame dalyvavo keturios Europos vyriausybės, ryžtingai priešinosi susijungimui.¹⁴⁰ Tačiau nors susijungimas vyko JAV, tai galėjo turėti neigiamos įtakos ES rinkai, kadangi abi bendrovės turėjo operacijas ir Europoje. Kadangi *McDonnell Douglas* ir *Boeing* pardavimai viršijo leidžiamą ES susijungimo reguliavimą, ES nusprendė, jog jai priklauso šio susijungimo jurisdikcija, atsižvelgiant į poveikį ES rinkai.¹⁴¹ Nepaisant to, kad EK vėliau pripažino neturinti tiesioginės jurisdikcijos šiam įmonių susijungimui, neįmanoma nepabrėžti šio susijungimo kaip tinkamo pavyzdžio kaip ES ir JAV rinkos gali turėti viena kitai įtakos. Kadangi akivaizdu, kad remiantis minėtu pavyzdžiu, viešojo konkurencijos teisės įgyvendinimo reguliavimas transatlantiniu mastu yra reikalingas, neabejotinai dėl jo spragų galimas poreikis žalos atlyginimo institutui. Galimas atvejis, jog subjektui ar subjektams vykdant savo veiklą, nacionalinės konkurencijos teisės normos nėra pažeidžiamos, tačiau vykdoma veikla gali turėti įtakos net ir kitame kontinente. Tokiu atveju, vadovaujantis minėtu JAV dviejų įmonių susijungimu, jeigu įtaka padaroma ES rinkai, kyla klausimas kur turėtų būti sprendžiamas žalos atlyginimo klausimas. Kartu pažymima, jog konkurenciją pažeidžiantys veiksmai gali būti tiek pagal ES, tiek pagal JAV esančius konkurencijos teisės aktus. Kadangi susitarimas tarp ES ir JAV nereguliuoja tokių konkrečių jurisdikcijos klausimų, tenka svarstyti pagal kokias taisykles tai galėtų būti sprendžiama. Situacija atrodo sudėtinga, kadangi, kaip minėta aukščiau, skiriasi nuostolių atlyginimo institutai. Taigi dėl to preziumuojama, kad jeigu ieškovas kreiptųsi į ES esančius valstybių narių teismus, nėra tikimybės, jog jam bus priteisti trigubi nuostoliai, sumą skaičiuojant nuo padarytos faktinės žalos dydžio. Taip pat svarbus ir teritorinis aspektas, kadangi, kaip nurodyta pirmojoje darbo dalyje, dėl žalos

¹⁴⁰ TAYLOR, M. *International Competition Law: A New Dimension for the WTO?* Cambridge university press, 2006, p. 51-52.

¹⁴¹ *Ibid.*, p. 52.

atlyginimo JAV turi būti kreipiamasi į teismą pagal atsakovo vietą. Taigi, priešingai nei ES valstybėse narėse, teisingumui įtakos neturi kur atsirado žalos padariniai ar kurioje vietoje žala buvo sukelta. Pažymėtina, kad JAV esanti sistema leidžia nagrinėti ir iš kitos valstybės subjektų santykių kylančius ginčus, jeigu ginčo suma yra didesnė nei 75 000 JAV dolerių.¹⁴² Taip pat nurodytina, kad nagrinėjant esantį ginčą, galima remtis ir užsienio teisės normomis¹⁴³. Taigi vadovaujantis tuo, konstatuotina, kad kreipiantis dėl konkurencijos veiksmais padarytos žalos atlyginimo JAV, kaip teisinį pagrindą galima nurodyti ne tik Kleitono įstatymo normas, tačiau kartu ir pavyzdžiui SESV esantį reguliavimą. Be to, atkreiptinas dėmesys į Roma II Reglamento taikymą teritoriniu atžvilgiu. Kaip jau buvo minėta šio darbo antroje dalyje (žr. „2.1. Reglamento taikymas laiko, turinio ir teritorijos atžvilgiu“), Reglamentas pasižymi universalaus taikymo principo. Taigi Roma II esančios nuostatos dėl taikytinos teisės taikomos net ir tuo atveju, kai ši teisė nėra valstybės narės teisė¹⁴⁴. Šio straipsnio aktualumas ES santykiuose su JAV pasireiškia tuo, kad, pagal šią nuostatą, 6 str. esančios normos¹⁴⁵ dėl konkurencijos ginčų, gali būti panaudojamos ir siekiant privataus konkurencijos įgyvendinimo, kuomet viena iš šalių yra JAV subjektas. Taigi esant taikytinos teisės klausimui, t. y. situacijai kuomet yra sprendžiama kurios valstybės teisė turėtų būti taikoma, galima vadovautis Reglamente esančiomis taisyklėmis ir kolizijos klausimas būna išspręstas.

Taigi atsižvelgus į visa tai kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, jog ES ir JAV santykiai, susiję su privačiu konkurencijos teisės įgyvendinimu nėra detalčiai sureguliuoti. Tačiau vertinant ES ir JAV kaip atskiras teisės sistemas, vertėtų pabrėžti, jog jų vidaus teisės normos pakankamai detalčiai reglamentuoja žalos atlyginimo klausimą. Atsiradus taikytinos teisės klausimui, t. y. į kokios valstybės teisminę instituciją nukentėjęs asmuo – ieškovas, turėtų kreiptis, Susitarimas tarp ES ir JAV neturi konkrečios įtakos. Susitarime nėra aptariamas jurisdikcijos klausimas, aptariamai tik bendrieji bendradarbiavimo antikoncepcinėje veikloje klausimai. Būtent dėl šios priežasties yra minimas Roma II Reglamentas, kuris turėtų padėti išspręsti taikytinos teisės klausimus ieškovams.

¹⁴² NISHITANI, Y. *Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence?* Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law, 2017, p. 399. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.springer.com/gp/book/9783319565729>>.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“. 3 str.

¹⁴⁵ *Ibid.*, 6 str.

3.2. Japonija

Atkreiptinas dėmesys, jog nepaisant to, kad ES ir Japonija priklauso skirtingiems kontinentams, ES ir Japonijos tarpusavio santykiai taip pat turėtų būti išskiriami. Japonija ir ES yra svarbios investuotojos į viena kitos ekonomiką.¹⁴⁶ Rezoliucijoje dėl prekybos santykių kartu pabrėžiama, kad atvira ir sąžininga prekyba – tai veiksminga priemonė siekiant skatinti augimą ir didinti visuomenės gerovę pasinaudojant kiekvienos atitinkamos ekonomikos lyginamaisiais pranašumais ir galima sąveika, atsirandančia dėl didesnės ekonominės integracijos ir naujo indėlio į žiniomis grindžiamą ekonomiką¹⁴⁷. Kartu nurodoma, jog tokie tarpusavio prekybiniai santykiai paskatintų konkurencingumą bei bendradarbiavimas padėtų kovai su piktnaudžiavimu rinka¹⁴⁸. Atsižvelgus į tokias Europos Parlamento nuostatas dėl ES ir Japonijos prekybos santykių, konstatuotina šių rezoliucijos šalių santykių svarba konkurencijos teisei. Remiantis tuo, teigtina, jog veiksmingi, t. y. efektingi prekybos santykiai tinkamai skatina bendrą ES ir Japonijos konkurencijos politiką, o tarpusavio bendradarbiavimas kovoja su netinkamais konkurencijos veiksmais. Taigi tokiu būdu atsiranda privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo svarba tarp šių dviejų kontinentų.

Pažymėtina, jog nors teisinėje literatūroje Japonijos privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo modelis yra prilyginamas JAV bei pabrėžiama, jog jis buvo kuriamas pagal JAV susidariusias konkurencijos teisės tradicijas, tačiau, autorės nuomone, Japonija turi daug panašumų kartu su ES. Tokie bendri panašumai atsiskleidžia lyginant nuostolių atlyginimą (nors bylinėjimosi išlaidos Japonijoje nėra visuomet priteisiamos), žalos apskaičiavimą (tikslį ir apytikrą) bei subjektų skirstymą, kurie gali kreiptis dėl žalos atlyginimo. Žinoma, Japonija turi kartu ir savo savitumo, pavyzdžiui, net dvejus teisinius pagrindus bei modelius, kuriais vadovaujantis gali kreiptis dėl privataus įgyvendinimo. Tačiau, autorės nuomone, vis dėlto reikėtų pabrėžti pagrindinį įgyvendinimo modelio bruožą – nuostolių atlyginimą, kadangi Japonijoje nėra galimybės prisiteisti trigubų nuostolių (priešingai negu JAV). Neabejotinai reikėtų paminėti, kad Japonija, kaip ir JAV, yra sudariusi susitarimą su ES dėl bendradarbiavimo antikonkurencinėje veikloje¹⁴⁹ (toliau – susitarimas tarp ES ir Japonijos). Šio susitarimo 1 str. nurodoma, kad susitarimo paskirtis

¹⁴⁶ Europos Parlamento 2011 m. gegužės 11 d. rezoliucija dėl ES ir Japonijos prekybos santykių. (2012/C 377 E/04). E. p.

¹⁴⁷ *Ibid.* I. p.

¹⁴⁸ *Ibid.* 6 ir 8 p.

¹⁴⁹ Europos bendrijos ir Japonijos Vyriausybės Susitarimas dėl bendradarbiavimo antikonkurencinėje veikloje. OL L 183, 2003 7 22.

– prisidėti prie efektyvaus kiekvienos šalies konkurencijos įstatymų vykdymo skatinant šalių konkurencijos institucijų bendradarbiavimą ir veiksmų koordinavimą bei leisti išvengti arba sumažinti tikimybę, kad tarp šalių gali kilti nesutarimų dėl kiekvienos šalies konkurencijos įstatymų taikymo¹⁵⁰. Taigi kitaip tariant, ES ir Japonija teigia, jog efektinga ekonomika – vieninga ekonomika. Taip pat atsizvelgus į susitarimo 2 str.¹⁵¹, galima teigti, kad toks ES ir Japonijos bendradarbiavimas yra susijęs su antikonkurencine veikla, įskaitant įvairius susijungimus ir įsigijimus. Taigi remiantis tuo, net antroje darbo dalyje (žr. „2.3. *Brexit* įtaka“) minėta Japonijos kompanijų (*Toyota*, *Nissan* ir kt.) veikla Europoje gali turėti įtakos konkurencijos įgyvendinimui ES, kadangi vykdant savo veiklą yra padaroma akivaizdi įtaka ES rinkai, kartu ir vartotojams. Būtent dėl tokio Japonijos dalyvavimo ES rinkoje, ES kompanijų (pavyzdžiui, *Audi*, *Volvo* ir kt.) vykdomos veiklos Japonijoje, paveikiami ir subjektai, kurie naudojami tokia vykdoma veikla. Taigi akivaizdu, kad subjektui, įsigyjant iš Japonijos kompanijos automobilį ES valstybėje narėje, dėl vykdomos antikonkurencinės veiklos, pavyzdžiui, neleistino kainų kėlimo, gali nukentėti ir jo interesai. Tokiu būdu ES subjektas patiria žalą dėl Japonijoje esančios kompanijos neleistinų veiksmų ES ir atsiranda poreikis taikyti tarptautinės privatinės teisės normas. Paminėtina, jog nepaisant ką tik minėto dalyvavimo viena kitos rinkose, susitarimas tarp ES ir Japonijos yra taip pat laikomas labiau diplomatinio pobūdžio susitarimu arba tokiu teisės aktu, kuris turi didesnę reikšmę viešajam, o ne privačiajam konkurencijos teisės įgyvendinimui. Be kita ko, kaip ir ES susitarime su JAV, dokumentas aptaria svarbios informacijos apskaitos klausimus, taip pat išskiria ir nuostatas, kurios reglamentuoja laisvę kiekvienos susitarimo šalies vidaus konkurencijos teisės nuostatomis¹⁵². Tai reiškia, kad tiek ES, tiek Japonija, turi toleruoti viena kitos teisinį reguliavimą bet kokioje antikonkurencinėje veikloje. Tačiau siekiant įgyvendinti siekiamą ekonominį efektyvumą, susitarimo 5 str. nurodo kartu ir galimybę kreiptis dėl galimos neigiamos įtakos kitos susitarimo šalies reguliavimo. Taigi kaip nurodoma minėtame susitarimo straipsnyje, tokiu būdu siekiama išvengti jurisdikcijos konflikto¹⁵³. Vadovaujantis šio susitarimo nuostatomis, darytina išvada, jog dėl nurodytų priežasčių, šis tarptautinis susitarimas, deja, nereguliuoja klausimų, susijusių su žalos atlyginimu. Būtent dėl to, bet kokie galimi jurisdikciniai konfliktai dėl taikytinos teisės privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo bylose, turėtų būti analogiškai sprendžiami kaip ir su JAV.

¹⁵⁰ *Ibid.*, 1 str. 1 d.

¹⁵¹ *Ibid.*, 2 str. 2 d.

¹⁵² *Ibid.*, 5 str. 4 d.

¹⁵³ *Ibid.*, 5 str. 1 d.

Taigi vadovaujantis tuo kas išanalizuota aukščiau dėl ES ir Japonijos santykių žalos atlyginimo klausimas, galima daryti išvadą, kad susitarimas tarp ES ir Japonijos nereguliuoja jurisdikcijos klausimų ir ES situacija su šia trečiąja valstybe yra prilyginama ES santykiams su JAV – jie nėra pakankamai reglamentuoti.

3.3. Kanada

Paminėtina, jog nepaisant to, kad Kanada geografinė prasme yra JAV kaimynė, tačiau konkurencijos teisės institutas yra labiau artimas europietišškai sistemai. Be kita ko, Kanadoje esančios įmonės sėkmingai konkuruoja ES rinkoje įvairiose srityse (pavyzdžiui, *Bombardier* lėktuvai naudojami *airBaltic* oro linijose). Taigi būtent todėl svarbu aptarti klausimus, susijusius su taikytina teise ginčams dėl privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo, kuomet santykis yra susijęs ir su ES, ir su Kanada.

ES yra sudariusi ne vieną susitarimą su trečiosiomis šalimis dėl prekybos santykių. Du iš jų jau buvo aptarti aukščiau (susitarimas su JAV, susitarimas su Japonija). Tokio pobūdžio susitarimai turi didelę įtaką bendrai tarptautinei privatinei teisei ir bendram konkurencijos įgyvendinimui, kadangi dėl tokio bendradarbiavimo, atsiranda didesnė įvairių prekių pasiūla, todėl yra paveikiami ir pirkėjai, prekių vartotojai. Būtent todėl yra svarbūs ES ir Kanados prekybiniai santykiai. Pažymėtina, jog ES ir Kanados ekonominis bendradarbiavimas suintensyvėjo tik 2017 m., kai buvo nuspręsta taikyti tokio pobūdžio susitarimą. Kaip teigia EK, ES ir Kanados prekybos susitarimas žymi naują ES ir Kanados santykių etapą¹⁵⁴. Kartu EK pabrėžia ir konkrečią naudą vartotojams, kadangi toks susitarimas bus naudingas ir 500 mln. ES vartotojų. Įsigaliojus šiam susitarimui padidės pasiūla, o Europos standartai nesikeis, nes į ES rinką galės patekti tik produktai ir paslaugos, visiškai atitinkantys visas ES taisykles.¹⁵⁵ Teigtina, kad toks susitarimas bus laikomas naudingu tol, kol nepadidės ginčų kiekis dėl padarytos žalos atlyginimo. Tačiau toks santykių skatinimas akcentuotas ir susitarime tarp ES ir Kanados Vyriausybės dėl konkurencijos įstatymų taikymo¹⁵⁶ (toliau – „**susitarimas tarp ES ir Kanados**“). Jame teigiama, kad reikia skatinti racionalų ir veiksmingą konkurencijos įstatymų įgyvendinimą bendradarbiaujant ir, jei priimtina, koordinuojant tų įstatymų taikymą¹⁵⁷. Tokio bendradarbiavimo antikonkurencinėje veikloje vienas iš pagrindų yra šalių pripažinimas, kad vienos susitarimo šalies teritorijoje gali pasitaikyti antikonkurencinės veiklos atvejų, kurie ne tik pažeidžia šalies konkurencijos įstatymus, bet ir nepalankiai veikia svarbius kitos susitarimo šalies interesus. Susitarimo šalys sutinka, kad jos abi suinteresuotos kovoti su tokio pobūdžio antikonkurencine veikla.¹⁵⁸ Taip pat susitarime yra numatoma ir

¹⁵⁴ Europos Komisijos 2017 m. vasario 15 d. pranešimas spaudai. *Prekybos susitarimas su Kanada: Europos Komisija palankiai vertina Parlamento paramą.*

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ Susitarimas tarp Europos Bendrijų ir Kanados Vyriausybės dėl konkurencijos įstatymų taikymo. OL L 175, 1999 7 10.

¹⁵⁷ *Ibid.*, Konstatuojamoji dalis.

¹⁵⁸ *Ibid.*, V. str. 1 d.

virtotojų interesų gerovė, kadangi vienas iš svarbių veiksmų, įtakojančių susitarimo šalių bendradarbiavimą yra laikoma asmenų, atsakingų už antikonkurencinę veiklą, siekis paveikti virtotojus, tiekėjus ar konkurentus įgyvendinimo veiklą vykdančios šalies teritorijoje¹⁵⁹. Taigi vadovaujantis tuo, galima teigti, jog nors šis susitarimas yra labiau naudingesnis viešajam konkurencijos teisės įgyvendinimui, tačiau jame kartu ir saugomi virtotojų interesai. Teigtina, jog toks susitarimo šalių bendradarbiavimas užtikrina kuo įmanoma efektyvesnę antikonkurencinę politiką, kurios dėka žalos atlyginimo klausimas yra sprendžiamas bendradarbiaujant ES ir Kanados institucijoms. Tačiau vertėtų aptarti ir atvejį, kuomet vis dėlto atsiranda taikytinos teisės klausimas, t. y. Kanados subjektų veiklos padariniai atsiranda ES subjektams. Nors tikimybė tokiai situacijai atrodo pakankamai menka, tačiau sėkmingai konkuruojant Kanados subjektams ES, situacija gali tapti realia. Tokiu atveju privatusis konkurencijos įgyvendinimas galėtų būti sprendžiamas ES valstybėje narėje, kurioje, dėl, pavyzdžiui, konkurenciją ribojančių veiksmų, atsirado padariniai. Taigi, jeigu tokius padarinius sukėlė dvi bendrovės, viena iš jų Kanados įmonė, kita ES valstybė narė, nukentėjusiajam pagrindžiant savo reikalavimą vadovaujantis Roma II 6 str. sąlyga dėl tiesioginio poveikio ir pagrįstai numatomos įtakos¹⁶⁰, ginčas gali būti nagrinėjamas pagal ES bendrovės verslo vykdymo vietą.

¹⁵⁹ *Ibid.*, VI. str. 2 d. iii) p.

¹⁶⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“. 6 str. 3 d. b) p.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Ištyrus privataus konkurencijos teisės instituto taikymo mechanizmus ne tik Lietuvos, tačiau ir ES atžvilgiu - trečiųjų šalių aspektu, darytina išvada, jog net ir skirtinguose kontinentuose esamas reguliavimas vienija bendrą požiūrį į šios šakos sampratą bei jos keliamus uždavinius.
2. Formaliųjų prasme, Direktyva dėl žalos atlyginimo apjungia visus iki šiol buvusius šiuo klausimu ES teisės aktus ir suteikia išsamias nuorodas valstybėms narėms. Tačiau jos praktinis taikymas per daugiau nei metus neatnešė progresyvių rezultatų.
3. Reglamentas Roma II nustato pagrindines taikytinos teisės taisykles privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo kontekste. Nepaisant to, Lietuvos teismų praktikoje šis teisės aktas neturi praktinės naudos, tyrimo metu nustatyta, kad tokio pobūdžio bylose, Reglamentas apskritai nėra minimas.
4. JK užima svarbią poziciją privataus konkurencijos teisės užtikrinimui. Taigi *Brexit* pasekmės gali stipriai įtakoti šį įgyvendinimą tarptautinėje privatinėje teisėje, jeigu JK nuspręs pakeisti savo nacionalinę teisę bei nepriklausyti Roma II Reglamentui. Tai gali lemti naują konkurencijos politikos formavimąsi.
5. Tarptautiniu atžvilgiu, JAV palaiko privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo lyderės poziciją. Tai lemia ne tik sėkmingų precedentų buvimas, bet ir esanti galimybė prisiteisti daugiau nei buvo padaryta faktinė žala (trigubų nuostolių institutas).
6. Autorės nuomone, didėjant privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo aktualumui globaliu mastu, siūlytina įstatymų leidėjams apsvarstyti galimo vieno teisės akto, reglamentuojančio jurisdikcijos taisykles, kuomet ginčo šalys yra ne tik ES, tačiau kartu ir trečiųjų šalių subjektai, kūrimą. Tai palengvintų ne tik teismų darbą, tačiau kartu ir padėtų subjektams, patyrusiems skriaudą dėl netinkamo konkurencijos teisės įgyvendinimo, įgyvendinti savo teisę – kreiptis dėl padarytos žalos atlyginimo.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

ES teisės aktai:

1. Europos Sąjungos sutartis. OL C 326, 2012 m. spalio 26 d.;
2. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija OL C 326, 2012 m. spalio 26 d.;
3. Europos bendrijos ir Japonijos Vyriausybės Susitarimas dėl bendradarbiavimo antikonkurencinėje veikloje. OL L 183, 2003 7 22;
4. Europos Komisijos 2005 m. gruodžio 19 d. Žalioji knyga „Ieškiniai dėl žalos dėl EB konkurencijos taisyklių pažeidimo“, COM(2005) 672;
5. Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 „Dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“)“;
6. Europos Komisijos 2008 m. balandžio 2 d. Baltoji knyga „Dėl ieškinių atlyginti žalą, patirtą dėl EB antimonopolinių taisyklių pažeidimo“, COM(2008);
7. 2012 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. OL, 2003, L 1/1.;
8. Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. lapkričio 26 d. 2014/104/ES Direktyva „dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo“. OJ, L, 349/1;
9. Susitarimas tarp Europos Bendrijų ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės, nustatantis abipusiškai naudingo pripažinimo principų taikymą vykdant jų konkurencijos įstatymus. OL L 173, 1998 6 18;
10. Susitarimas tarp Europos Bendrijų ir Kanados Vyriausybės dėl konkurencijos įstatymų taikymo. OL L 175, 1999 7 10.

Lietuvos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, Nr. 74-2262;
3. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios, Nr. VIII-1099.

Užsienio valstybių teisės aktai:

Japonija:

1. Minpō (Civil Code (Act No. 89 of April 27, 1896)). Teisės akto originalus vertimas į anglų kalbą: [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.moj.go.jp/content/000056024.pdf>>;
2. Shiteki dokusen no kinshi oyobi kōsei torihiki no kakuho ni kansuru hōritsu (Act on Prohibition of Private Monopolization and Maintenance of Fair Trade (Act No. 54 of April 14, 1947)). Teisės akto originalus vertimas į anglų kalbą: [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=334685>.

Jungtinės Amerikos Valstijos:

1. Sherman Antitrust Act (1890);
2. The Clayton Antitrust Act (15 U.S.C. §§ 12-27, 29 U.S.C. §§ 52-53).

Jungtinė Karalystė:

1. The Competition Act 1998;
2. The Enterprise Act 2002.

Kanada:

1. The Competition Act (R.S.C. 1985, c. C-34).

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas byloje nr. 12/95;
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas byloje nr. 12/98.

Specialioji literatūra:

1. AUDZEVIČIUS, R.; SALADIS, V. Lithuania: Overview. Iš *The European Antitrust Review 2016*. Law business Research Limited, 2015;
2. CIVILKA, M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas. *Teisinės Problemos*, Nr. 1 (51), 2006;
3. MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Justitia: Vilnius, 1999 m.;
4. MIZARAS, V. Kompensacija kaip civilinis autorių teisių gynimo būdas. *Teisė*, 2002, t. 43;

5. MIZARAS, V. Tarptautinės privatinės teisės vienodinimo Europos Sąjungoje rezultatai: reglamentai Roma I ir Roma II. *Justitia* Nr. 4 (70), 2008;
6. MIZARAS, V. Roma II reglamentas ir Lietuvos tarptautinė privatinė teisė. *Iš Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Liber Amicorum Valentinas Mikelėnas. *Justitia*: Vilnius, 2008;
7. PAJARSKAS, Š. *Konkurencijos teisė Lietuvoje: sprendimai ir bylos*. Druka: Klaipėda, 2014;
8. SKORUPSKAS, V. Privataus asmens teisės į žalos, atsiradusios dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir kartelinių susitarimų, atlyginimą skirtingose valstybėse. *Jurisprudencija*, 2015, 22 (2);
9. VAINIENĖ, R. *Ekonomikos terminų žodynas*. Tyto alba: Vilnius, 2005;
10. BARNARD, C. Law and Brexit. *Oxford Review of Economic Policy*, Volume 33, Number S1, 2017, pp. S4–S11;
11. BOVIS, H. C.; CLARKE, M. C. *Private Enforcement of EU Competition Law*. Springer Science+Business Media Dordrecht, 2015. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=6d55a066-11a0-4dcb-85b3-bcf7e380f7fd%40sessionmgr104>>;
12. CRAIG, P.; de BURCA, G. *EU LAW. Text, Cases, and Materials*. Fifth edition. Oxford university press: New York, 2011;
13. CRANE, D. A. *The Institutional Structure of Antitrust Enforcement*. Oxford University Press: New York, 2011;
14. DUNNE, N. The Role of Private Enforcement within EU Competition Law. *Legal studies research paper series*. PAPER NO. 36/2014 University of Cambridge Faculty of law: 2014;
15. FINGLETON, J., et al. The implications of Brexit for UK competition law and policy. *Journal of Competition Law & Economics*, 13(3), 389–422;
16. FOOTE, H. D. *Law in Japan: A turning point*. University of Washington Press, 2007;
17. GORMSEN, L. L. FAQ: *Brexit and UK Competition Law*. British Institute of International and Comparative Law, 2017. [interaktyvus]. Prieiga internetu: <https://www.biicl.org/documents/1581_faq_competition_law_and_brexit.pdf?wdocument=1>;
18. GOTTS, K. I. *The Private Competition Enforcement Review*. Fifth edition. Law Business Research Ltd: London, 2012;

19. NAKANISHI, Y. Characteristics of EU Free Trade Agreements in a Legal Context: A Japanese Perspective. *Iš European Yearbook of International Law*, 2017. p. 460. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.springer.com/it/book/9783319588315>>;
20. NISHITANI, Y. Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? *Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law*, 2017, p. 399. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.springer.com/gp/book/9783319565729>>;
21. ROSENBOOM, S. R. N.; KOCSIS, V. ir MULDER, E. W. D. J. Consumer damages for breach of antitrust rules: How to reach full compensation for damages? *Journal of Competition Law & Economics*, 13(4), 710–728;
22. STONE, P. *EU Private International Law*. Second edition. Edward Elgar Publishing Limited: United Kingdom, 2010;
23. STONE, P.; FARAH, Y. *Research handbook on EU Private International Law*. Edward Elgar Publishing Limited: United Kingdom, 2015;
24. TAYLOR, M. *International Competition Law: A New Dimension for the WTO?* Cambridge university press, 2006;
25. TREBILCOCK, J. M.; LACOBUCCI, M. E. Designing Competition Law Institutions: Values, Structure, and Mandate. *Loyola University Chicago Law Journal*. Vol. 42. 2010. p. 460. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/luclj41&div=23&g_sent=1&casa_token=&collection=journals>;
26. WAGNER-VON PAPP, F. Competition Law in EU Free Trade and Cooperation Agreements (and What the UK Can expect After Brexit). *European Yearbook of International Economic Law 2017 (EYIEL 2017)*, Forthcoming. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2961721>;
27. Walle, V. S. Private Enforcement of Antitrust Law in Japan: An Empirical Analysis. *The competition law review*. Volume 8 Issue 1 pp 7-28, 2011. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://new.clarf.org/CompLRev/Issues/Vol8Issue1Art1Walle.pdf>>;
28. WHISH, R.; BAILEY, D. *Competition law*. Eight edition. Oxford university press: United Kingdom, 2015.
29. WILLIS, P.; ECCLES, R. Brexit: Competition law implications. 2017. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://www.twobirds.com/en/news/articles/2016/uk/competitionlawimplications-of-a-brexit>>.

Teismų praktika:

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų kolegija. 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Klevo lapas“ v. AB „Orlen Lietuva“*, nr. 3K-3-207/2010;
2. Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Šiaulių tara“ v. AB „Stumbras“*, nr. 2A-41/2006.

Europos Sąjungos teisminių institucijų praktika:

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1978 m. kovo 9 d. sprendimas „*Simmenthal*“, nr. 106/77;
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1999 m. birželio 1 d. sprendimas byloje „*Eco Swiss China Time Ltd. v. Benetton International*“, nr. C-126/96;
3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimas „*Courage v. Crehan*“, nr. C-453/99;
4. Generalinės advokatės E. Sharpston išvada. Europos Sąjungos Teismo 2008 m. spalio 14 d. byloje „*Grunkin ir Paul*“, nr. C-353/06;
5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2009 m. balandžio 2 d. sprendimas „*France Télécom SA v. Komisija*“, nr. C-202/07.

Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika:

1. *Illinois Brick Co. v. Illinois*, 431 U.S. 720 (1977);
2. *Brunswick Corp. v. Pueblo Bowl-O-Mat, Inc.*, 429 U.S. 477 (1977);
3. *Intel Corporation v. Advanced Micro Devices, Inc.*, 542 U.S. 241, 124 S.Ct. 2466, 159 L.Ed.2d 355 (2004);
4. *Gatt Communications, Inc. v. PMC Associates, L.L.C.*, 711 F.3d 68 (2013).

Jungtinės Karalystės teismų praktika:

1. *Garden Cottage Foods v. Milk Marketing Board*. [1984] AC 130 (HL).

Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimai ir dokumentai:

1. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2016 m. liepos 22 d. nutarimas „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmės įtakos negali itin riboti konkurencijos patvirtinimo“. TAR, 2016-07-27, Nr. 21053. Nr. 1S-84.

Travaux préparatoires:

1. Derybiniai nurodymai dėl pereinamojo laikotarpio. 2018 m. sausio 29 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.consilium.europa.eu/media/32577/negotiatingdirectives.pdf>>;
2. Europos Komisijos 2003 m. gegužės 6 d. rekomendacija Nr. 2003/361/EB dėl labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo. OL 2003 L 124;
3. Europos Komisijos konkurencijos procedūras nagrinėjančio pareigūno galutinė ataskaita. „Dow/DuPont“, bylos nr. Case M.7932. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/additional_data/m7932_13669_3.pdf> ;
4. Europos Komisijos 2017 m. vasario 15 d. pranešimas spaudai. *Prekybos susitarimas su Kanada: Europos Komisija palankiai vertina Parlamento paramą*;
5. Europos Parlamento 2007 m. balandžio 25 d. rezoliucija (2006/2207 (INI));
6. Europos Parlamento pranešimas dėl bendro teksto dėl Roma II reglamento priėmimo (A6-0257/2007);
7. Europos Parlamento 2011 m. gegužės 11 d. rezoliucija dėl ES ir Japonijos prekybos santykių. (2012/C 377 E/04);
8. Europos Vadovų Tarybos (50 str.) derybų dėl „Brexit’o“ gairės. 2017 m. gruodžio 15 d. p.3. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.consilium.europa.eu/media/32236/15-euco-art50-guidelines-en.pdf>>;
9. Oficiali statistika [interaktyvus]. Prieiga internetu: <<http://ec.europa.eu/competition/cartels/statistics/statistics.pdf>>;
10. Brexit’o konkurencijos teisės darbo grupės pranešimas [interaktyvus] Prieiga internetu: <<http://www.bclwg.org/wpcontent/uploads/2017/07/BCLWGConclusions-and-Recommendations-Final.pdf>>.
11. NORKUS, I. Ieškiniai dėl žalos, padarytos konkurencijos pažeidimais: advokato perspektyva. Prezentacija iš konkurencijos teisės konferencijos. [interaktyvus] [žiūrėta 2018 vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Renginiai/14%20diena_Zalos%20atlyginimas_Konkurencijos%20t_Norkus_RLN.pdf>;
12. ITALIANER A. *Public and private enforcement of competition law. Fifth International Competition Conference 17 February 2012, Brussels.* [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/competition/speeches/text/sp2012_02_en.pdf>;

13. FISHER, S. *A vision of UK competition law after Brexit*. [interaktyvus]. Prieiga internetu:<<http://www.cms-lawnow.com/ealerts/2017/09/avisionofukcompetition-law-after-brexite>>;
14. The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union. Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of Her Majesty. 2017. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/589191/The_United_Kingdoms_exit_from_and_partnership_with_the_EU_Web.pdf>.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe yra tiriamas privatusis konkurencijos teisės įgyvendinimas tarptautinėje privatinėje teisėje. Pažymėtina, kad konkurencijos teisė gali būti įgyvendinta dviem būdais: a) viešuoju, reglamentuojant normas, kurios saugotų tinkamą konkurencijos politiką; b) privačiuoju, suteikiant galimybę subjektams, nukentėjusiems dėl konkurenciją pažeidžiančių ar ją ribojančių subjektų veiksmų, kreiptis dėl padarytos žalos atlyginimo.

Augant tarptautinei ekonomikai, didėjant subjektų konkurencingumui, atsiranda vis didesnis poreikis spręsti taikytinos teisės klausimą. Tačiau, jeigu toks ginčas atsiranda dvejose ES valstybėse, tuomet taikytina teisė ir procedūrinė žalos atlyginimo tvarka yra sprendžiama Roma II Reglamentu ir nuo 2017 m. pradėta taikyti Direktyva dėl žalos atlyginimo. Atkreiptinas dėmesys, kad ši Direktyva suvienodina ES narių vidaus teisės sistemose esantį reguliavimą. Taigi ES mastu, privatusis įgyvendinimo klausimas yra sureguliuotas. Nepaisant to, praktikoje jis beveik nėra taikomas. Tam pagrindinę įtaką turi sėkmingų precedentų nebuvimas. Tačiau atsižvelgus į tai, kad iš ES paskelbė išeinanti JK, tai gali įtakoti ne tik pastarosios vidaus teisę, tačiau ir minėtų ES teisės aktų taikymą. Nors tiksliai *Brexit* padarinių numatyti dar negalima, tačiau jau dabar galima daryti atitinkamas prognozes. Neabejotinai akivaizdu, kad ES sieja prekybiniai ryšiai ne tik su valstybėmis narėmis, tačiau ir su trečiosiomis šalimis. Taigi atvejais, kuomet yra pažeidžiamos, pavyzdžiui, Japonijos ir ES valstybių narių rinkos, kyla taikytinos teisės klausimas. Nors ES yra sudariusi tarptautinius susitarimus su trečiosiomis šalimis, tačiau tokie susitarimai yra laikytini turintys įtaką viešajam, bet ne privačiajam konkurencijos įgyvendinimui. Taigi darbe analizuojamos galimos taisyklės pagal tarptautinę privatinę teisę.

Private Enforcement of Competition Law and Private International Law

SUMMARY

This master thesis analyses the private enforcement of competition law in private international law. It should be noted that competition law can be implemented under two methods: (a) public enforcement (regulatory norms that preserves the proper competition policy); (b) private enforcement (by allowing to seek redress for those who are victims of acts of anti-competitive or restrictive practices).

As the international economy develops, with the increasing competitiveness of its entities, there is an expanding need to address the issue of applicable law. However, if such a dispute arises in two EU countries, then the applicable law and procedural redress transactions are governed by the Rome II Regulation and Directive of antitrust damages actions (since 2017). Furthermore, this directive harmonizes the regulation in the EU member states' domestic legal systems. Moreover, at EU level, the enforcement of private competition law is being resolved. Nevertheless, practically this institute is not applicable. The key to this problem is the lack of successful precedents. However, given the fact that UK declared to be leaving EU, this may affect not only the domestic law of UK, but additionally the application of the above-mentioned EU legislation. Although the effects of *Brexit* are not yet foreseen, predictions can already be made now. It goes without saying that the EU has commercial ties not only with the Member States but also with the third countries. Thus, in cases of vulnerability, such as the markets of Japan and the EU Member States, the issue of applicable law arises. Notwithstanding, the EU has concluded international agreements with the third countries and these agreements are considered to have an impact on public but not private competition law. Hence, the paper scrutinizes conceivable rules under the private international law.